

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Agáta Zábranská

**Tendence a význam migrace zahraničních studentů především
z nečlenských zemí EU za účelem studia do ČR a Evropy.**

Trends and Significance of the Migration of Foreign Students mainly from
non-EU Countries in the Czech Republic and Europe.

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

Ráda bych tímto poděkovala svému vedoucímu práce prof. PhDr. Leoši Šatavovi, CSc. za odbornou pomoc a cenné rady a za jeho drahocenný čas. Dále bych ráda poděkovala za konzultace Lence Libichové a kolektivu z MKC Praha a také Věře Okénkové za rady ohledně vyhodnocování dotazníků. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým drahým rodičům a svému příteli Riccardovi za všestrannou každodenní podporu, bez které bych tuto práci jen stěží realizovala. Děkuji také všem imigrantům-studentům, kteří byli ochotni se podělit o své zážitky a zkušenosti a kterým především je tato práce věnována.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

podpis:

Abstrakt:

Diplomová práce *„Tendence a význam migrace zahraničních studentů především z nečlenských zemí EU za účelem studia do ČR a Evropy“* pojednává o fenoménu migrace za účelem studia, a to především u zahraničních studentů z nečlenských zemí EU (především z Ruska, Ukrajiny a Bosny a Hercegoviny), zastoupených v ČR. Procento imigrantů za účelem studia má v ČR vzestupnou tendenci a je významným nástrojem pro pozitivní rozvoj mezinárodní spolupráce. Cílem práce je na základě dotazníkové metody a odborných textů popsat a analyzovat důvody vedoucí k výběru tohoto typu migrace, ale také možné administrativní, ekonomické či sociální bariéry. Dále také zhodnocení následné míry participace takto kvalifikovaných cizinců na pracovním trhu v ČR a jaký lidský, kulturní a sociální kapitál jim přináší evropský diplom z ČR s odkazem na konkrétní případy sesbírané kvalitativní metodou. Práce se snaží nabídnout částečnou analýzu a komparaci akademické mobility jako dočasné cirkulační migrace, která by měla vypovídající hodnotu o aktuálním trendu a tendenci migrace za účelem studia z antropologické perspektivy v dnešním globalizovaném světě se zohledněním na obtížnost adaptace, asimilace a akulturace migrantů ze zemí mimo EU.

Klíčová slova:

Migrace, akademická mobilita, integrace, zahraniční student, EU

Summary in English

The diploma Thesis *"Trends and Significance of the Migration of Foreign Students mainly from non-EU Countries in the Czech Republic and Europe."* discusses the phenomenon of migration for study purposes from non-EU countries (mainly Russia, Ukraine and Bosnia and Herzegovina) in the Czech Republic. The percentage of immigrants coming to study in Czech Republic has been growing and it constitutes an important tool for a positive development of the international cooperation. The aim of this work is to describe and analyze, based on the questionnaire method and specialized texts, the reasons for the choice of this type of migration, underling the administrative, economic and social issues that might be involved. Furthermore the objective is to evaluate the participation of qualified foreigners in the Czech labor market as well as to determine, presenting specific cases collected by a qualitative method, the human, cultural and social added value that they might gain by being awarded with an European diploma. Finally, in order to study the phenomenon from an anthropological perspective, the study attempts a comparative analysis of the academic mobility as a mean of temporary circular migration, enabling an optimized prediction of the current trends and tendencies while considering the issues of adaptation, assimilation and acculturation of non-EU immigrants.

Key words:

Migration, academic mobility, integration, foreign student, EU

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 METODOLOGIE A ZDROJE	9
2.1. Základní zdroje práce	9
2.2. Metodologické postupy	11
2.3. Struktura dotazníku	13
2.4. Profil respondentů	14
3 MIGRAČNÍ TEORIE A PERSPEKTIVY	17
4 VÝVOJ MIGRACE NA ÚZEMÍ ČR A V EVROPĚ	20
5 ÚČEL MIGRACE: STUDIUM	24
5.1. Důvody a motivace k migraci za účelem studia	24
5.2. Problémy spojené se studentskou migrací	30
5.2.1. Nostrifikace studií	31
5.2.2. Cizinecké úřady – vízová povinnost	36
5.2.3. Zdravotní péče	40
5.3. Otázka diskriminace a skrytého rasismu	43
5.4. Představy imigranta před příjezdem versus realita	47
5.4.1. Adaptace a asimilace	48
5.5. Tendence zůstat či reemigrovat	51
5.6. Míra chuti uplatnění se na českém a evropském pracovním trhu - využití a uplatnění „evropského“ diplomu	54
5.7. Češi očima imigranta-studenta	58
6 VLASTNÍ TERÉNNÍ VÝZKUM A JEHO REFLEXE	60
7 ZÁVĚR	62
8 BIBLIOGRAFIE	66
9 INTERNETOVÉ ZDROJE	68
9.1. Seznam grafů	72
10 PŘÍLOHY	73

1 ÚVOD

„Migrace je historií světa. Lidé se rodí jako migranti: lidská evoluce je neoddělitelně spjatá se samotným aktem přesouvání se z jednoho místa na druhé a následné adaptace na nové prostředí.“¹

Migrace, především ta mezinárodní, je nejen v posledních letech² velmi populárním tématem, jak na akademické půdě, v médiích, tak i pro širokou veřejnost. Jedná se o fenomén, se kterým se setkáváme každodenně a o kterém bylo napsáno již mnoho. Některé aspekty migrace však zůstávají v pozadí. V diplomové práci *„Tendence a význam migrace zahraničních studentů především z nečlenských zemí EU za účelem studia do ČR a Evropy“* se budu zabývat, jak název napovídá, migrací za účelem studia. Studium není tak často diskutované téma jako např. pracovní migrace, se kterou však velice úzce souvisí a věřím, že si zaslouží naši pozornost. Téma této práce bylo nakonec specifikováno především na studenty ze zemí mimo EU, protože právě ti se obvykle potýkají s největšími problémy, ať už se jedná o problémy administrativní, sociální či ekonomické.

K tématu této práce jsem dospěla díky vlastnímu zájmu o tematiku migrace a integraci cizinců. Rozhodujícím faktorem se stala - kromě přednášek na téma migrace na katedře etnologie FFUK v Praze³ - několikaměsíční stáž v Multikulturním centru Praha v období od srpna do listopadu roku 2013. Zde jsem měla možnost se stát součástí kolektivu redakce webu migraceonline.cz.⁴ Získala jsem tak možnost účastnit se jak interních debat o studiu na vysokých školách pro cizince, tak podílet se rovněž např. na přípravách veřejné debaty pořádané v Evropském domě v Praze.⁵ Naskytla se mi takto příležitost k setkávání se zahraničními studenty i mimo oblast univerzity.

¹ King, Russell, *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, str. 8

² Téma migrace se dostává do popředí zájmu již v 90. letech 20. století. Samotné studium migrací má svůj počátek v 60. - 70. letech v USA

³ Přednášky “Migrační procesy - teorie a praxe v USA a v Evropě”, “Problémy etnicity a menšinových jazyků” a “Teorie etnicity” pod vedením prof. PhDr. Leoše Šatavy, CSc. a přednášky “Imigranti v ČR” pod vedením Mgr. Lenky Libichové

⁴ Portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy

⁵ „Veřejná debata: Studium na VŠ v Evropské Unii“ z cyklu Úterky o migraci konaná dne 15. 10. 2013 v Evropském domě

Do svého průzkumu jsem zahrnula pouze ty studenty, kteří mají v ČR status běžného studenta, nejsou tedy pouze „přechodnými“ studenty, ale absolvují v ČR kompletní prezenční studium (bakalářské, magisterské či doktorandské). Průzkum se konal především na základě anonymních dotazníků. Zásadní inspirací pro vytvoření dotazníků mi však byly předchozí rozhovory a malé i větší veřejné či interní debaty na dané téma. Až na základě takto získaného hrubého přehledu jsem sestavila dotazník a distribuovala ho mezi studenty především online formou. Po sesbírání dat z dotazníků jsem se rozhodla zaměřit se podrobněji na tři početně největší skupiny mých respondentů, a to z *Ukrajiny, Ruska a Bosny a Hercegoviny*. Ti tvoří jádro této práce, ačkoli dotazníky vyplnili i další studenti pocházející z různých zemí celého světa.⁶

Cílem této práce bylo především sledovat, jaké jsou tendence migrace studentů ze zemí mimo EU a popis problémů a překážek, se kterými se mnohdy potýkají. Zajímalo mě, jak se vzděláním z vysoké školy v České republice nakládají absolventi, zůstanou v České republice/Evropě, nebo se raději vrací do své vlasti? Kladla jsem si otázky, jaká je opravdová motivace studentů k získání evropského diplomu, tedy jaké jsou nejčastější důvody této migrace. Zkoumala jsem následné využití „evropského“ diplomu a zájem o začlenění se na český či evropský pracovní trh (jak ze strany migrantů, tak ze strany státu o využití takto kvalifikovaných migrantů), stejně jako další faktory hrající stěžejní roli při rozhodování, do jaké země emigrovat za účelem studia. Sondovala jsem současně osobní očekávání imigrantů-studentů, jejich plány a následnou realitu zahrnující míru integrace, asimilace či konfrontaci s diskriminací.

Sledovaná témata práce:

1. Důvody a motivace k migraci za účelem studia
2. Problémy při žádosti o studium (nostrifikace, komunikace s úřady, žádost o vízum, dostupnost zdravotní péče atd.)
3. Asimilace a adaptace studentů z nečlenských zemí EU na české prostředí (představy versus realita, kulturní rozdíly, očekávání, diskriminace a rasismus)
4. Motivace uplatnit se na českém či evropském pracovním trhu
5. Využití „evropského“ diplomu a jeho lidský, kulturní a sociální kapitál

⁶ Angola, Bělorusko, Botswana, Etiopie, Gruzie, Indie, Kazachstán, Kolumbie, Korea, Mexiko, Malajsie, Moldavsko, Pákistán, Peru, Pobřeží slonoviny, USA, Velká Británie, Srbsko, Vietnam atd.

2 METODOLOGIE A ZDROJE

2.1. Základní zdroje práce

V teoretické části práce budu vycházet především z odborné literatury a hlavním zdrojem bude publikace *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Drbohlav, D. a kol., Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Toto dílo tvoří pevnou teoretickou základnu popisující problematiku migrace z její vývojové perspektivy na území ČR. Vystihuje migrační realitu v historickém kontextu a nechybí v něm ani srovnání s dalšími státy střední Evropy.⁷ Mezi další důležité publikace podstatné pro tuto práci patří *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol., Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008. Publikace se zaměřuje na tři velké komunity imigrantů žijících v České republice, a to na Ukrajince, Makedonce a Vietnamce. Společným bodem prací zde tedy byla především komunita Ukrajinců. Kniha také slouží jako cenný zdroj odkazů na další publikace týkající se problematiky současné migrace. Soustředí se především na adaptaci cizinců z kulturního pohledu.

Další publikací, ze které v této práci čerpám, je *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Šišková, T., Praha: Portál, 2001. Sborník je z větší části věnován Romům, ale zároveň kodifikuje terminologii mezinárodní migrace, multikulturality a popisuje komunity Ukrajinců, Bosňáků a Rusů, což je do určité míry podobné téma s mou prací. Dílo mi sloužilo také jako zdroj odlišného úhlu pohledu na témata spojená s těmito etniky.

V neposlední řadě jsem čerpala z publikace sloužící jako doprovodné materiály k přednáškám L. Šatavy - Šatava, L., *Národnostní menšiny v Evropě: encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, 1994. Jedná se o encyklopedickou příručku věnovanou etnické skladbě Evropy a problematice jednotlivých národnostních menšin na území Evropy. Publikace slouží nejen k obecnému přehledu, ale také ke studiu etnického složení Bosny a Hercegoviny, jakožto jednoho z hlavních etnik, na které je zaměřená má práce. Mezi další práce L. Šatavy, ke kterým jsem přihlédla, patří *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti*

⁷ Recenze na: Drbohlav, Dušan a kol., *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. [on line]. [cit. dne 20. 2. 2014]. Dostupné na www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/recenze-knihy-dusana-drbohlava-a-kol-migrace-a-i-migranti-v-cesku-kdo-jsme-odkud-prichazime-kam-jdeme

zachování a revitalizace. Praha: Cargo, 2001. Dílo se věnuje především pohledu na jazyk a identitu etnických menšin, a proto mě inspirovalo k zamyšlení nad jazykovým problémem zahraničních studentů.

Kromě tuzemských autorů tvoří teoretický základ této práce a mezi sekundární zdroje patří samozřejmě také studium publikací a odborných článků věnujících se základním otázkám migrace a migračních teorií, jako např. Massey, D. S., *Theories of International Migration*; Bade, K. J., *Evropa v pohybu. Evropské migrace dvou staletí*. Praha: NLN, 2005; King, R., *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008; Dále pak v otázkách etnické identifikace Eriksen, T. H., *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012 a nespočet současných článků v elektronické podobě. Výše vyjmenované publikace jsou hlavními, nikoli však výhradními zdroji této práce.

Považuji za nutné poznamenat, že v posledních letech bylo obhájeno několik bakalářských prací na téma migrace do ČR za účelem studia, jako např. práce studentky sociologie A. Ešnerové, *Migrace do České republiky za účelem studia na vysoké škole*,⁸ obhájená v roce 2013 na Západočeské univerzitě v Plzni. Práce vytváří relativně vhodný úvod do dané tematiky. V práci však nejsou specifikované konkrétní skupiny migrantů a je zaměřena spíše na pojem identity. Jak sama autorka zmiňuje, cílem práce bylo ilustrovat vybrané aspekty každodenní žité reality. Představuje některé aspekty českého školství. Práce má však velmi obecně zaměřený charakter.

Další studentskou bakalářskou prací je *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia* M. Vanišové⁹ z VŠE, obhájena teprve v únoru 2014. Ta na migraci cizinců nahlíží skrze ekonomické hledisko spojené s teorií o lidském kapitálu a jeho propojením s pracovní migrací. Tento ekonomický přístup a objektivní pohled na problematiku by mohl zajímavě doplňovat právě moji práci.

⁸ Ešnerová, Aneta, *Migrace do České republiky za účelem studia na vysoké škole*. Plzeň 2013. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www: <https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/7795>

⁹ Vanišová, Michaela, *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia*. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www: http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia

2.2. Metodologické postupy

Základem pro tuto práci je kromě teoretických východisek také drobný terénní výzkum. Součástí terénního výzkumu byla jedna z nejstarších metod etnologie a antropologie, zúčastněné pozorování. Nejednalo se však o tradiční zúčastněné pozorování v terénu, ale spíše o participaci na událostech spojených s migrací a přátelskou komunikací se samotnými migranty. Působila jsem v roli stážistky v Multikulturním centru Praha a migranty jsem byla nahlížena pozitivně jako člověk, který se o ně zajímá a svým studiem se snaží pomoci zlepšit jejich současnou situaci. Hlavním prostředkem získávání informací pak byla především dotazníková metoda a částečně také neřízené rozhovory. Data ve formě vyplněných dotazníků byla sbírána převážně od začátku listopadu 2013 do konce prosince roku 2013. Částečně jsem využila metody kvantitativní (při sběru a vyhodnocování dat z dotazníků a následnému vytváření grafů), ale v práci převládá metoda kvalitativní se soustředěním se na konkrétní individuální jedince a jejich výpovědi. Zvolila jsem právě dotazníkovou metodu proto, abych nasbírala více výpovědí, než by se mi podařilo zjistit samotnými interview, a také z důvodu větší anonymity. Snažila jsem se taktéž využít induktivní metodu při kladení otázek, abych dosáhla co možná nejobektivnějšího výsledku.

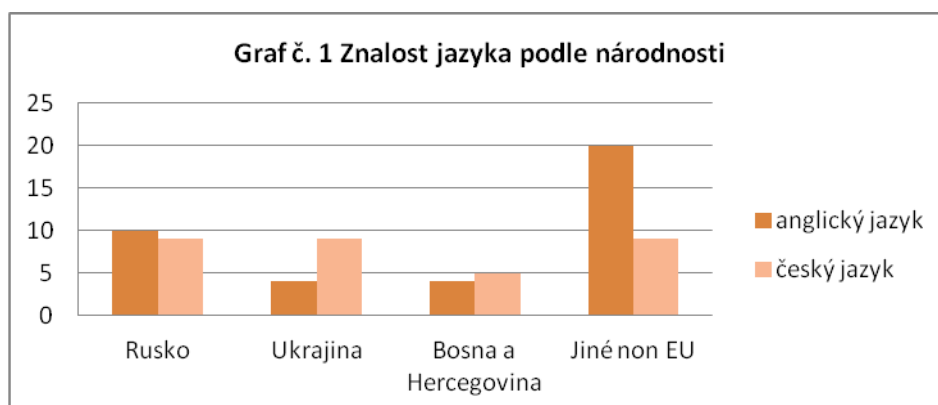
V části empirické se tedy jedná o průzkum, ve kterém se budu opírat o konkrétní zkušenosti náhodně vybraných zahraničních studentů - ze zemí mimo EU studujících v ČR se statutem běžného studenta prezenčního studia na vysoké škole (z převážné většiny v Praze). Informace byly sbírány po důkladném pozorování na základě dotazníkové metody, která byla zcela anonymní a poskytla tedy prostor studentům vyjádřit svůj názor a zkušenosti, aniž by se museli obávat o jejich osobní hodnocení a možných předsudků. Informace o současné migraci jako takové jsem shromažďovala také ze současných medií a internetových portálů věnovaných této tématice, ale rovněž z již výše zmíněných přednášek, odborných článků a sekundárních zdrojů. Práci jsem doplnila doprovázejícími grafy pro lepší vizuální představu.

Vycházím z dotazníkových výpovědí¹⁰ z původního vzorku 100 respondentů, z níž jsem vyčlenila stěžejní skupinu, která činí 70 respondentů. Z nich 32 respondentů, tj. 46 % vyplnilo dotazník v českém jazyce, 38 respondentů, tj. 54 % pak v jazyce anglickém. Jazykové schopnosti respondentů rozdělené podle zemí původu můžeme vidět na grafu č. 1. Zbýlých 30 respondentů jsou sice rovněž zahraničními studenty, ale pocházejí ze zemí EU

¹⁰ Kompletní vzorový dotazník naleznete v příloze dokumentu

nebo jsou studenty programu Erasmus či jiných programů. Tyto typy studentů jsem se rozhodla do výzkumu nezahrnout, protože neodpovídají požadovanému profilu.

Dále se budu opírat o statistické údaje Českého statistického úřadu (ČSÚ) a Ministerstva vnitra ČR a informace z jiných dotazníkových šetření na podobná témata. Dotazníkovou metodu jsem pak doplnila zúčastněným pozorováním, neboť se jako studentka se zahraničními studenty často setkávám. Při hodnocení dotazníků, stejně tak i v celé práci, беру в потаз i jazykovou stránku, zejména skutečnost v jakém jazyce jsou dotazníky vyplňovány. Posuzuji znalost daného jazyka, poněvadž považuji jazyk za důležitý a stěžejní prostředek integrace do jiné společnosti. Jak můžeme vidět na grafu, anglický jazyk převažuje opravdu jen mírně nad znalostí češtiny. U respondentů z Ukrajiny a Bosny a Hercegoviny převažuje vyplnění dotazníků v českém jazyce. Naopak ruští studenti a studenti z dalších zemí non EU vyplnili dotazníky převážně v anglickém jazyce.

2.3. Struktura dotazníku

Na tomto místě se budu věnovat samotné struktuře a designu dotazníku. Dotazník se skládal z 25 uzavřených i otevřených otázek, a to takovým způsobem, aby vždy dal prostor i pro vlastní vyjádření a komentář respondenta. Cílem bylo zároveň respondenta nepřipravit o příliš mnoho jeho času (čímž by se snížila jeho návratnost). I v případě uzavřených otázek byla však obvykle možnost výběru z více odpovědí. Některé otázky nabízely hodnocení na škále od 1-5 (1 nejlepší, 5 nejhorší). Dotazník byl zadán na stránkách „vyplnto.cz“ v online podobě (pomocí hypertextového odkazu). K jeho šíření jsem zvolila veškeré své kontakty a známé, ale také jsem dotazník např. publikovala na stránkách věnujících se imigrantům.¹¹ Dotazníky byly k dispozici ve dvou variantách, v české a anglické mutaci. Vyplňování dotazníku bylo zcela anonymní.

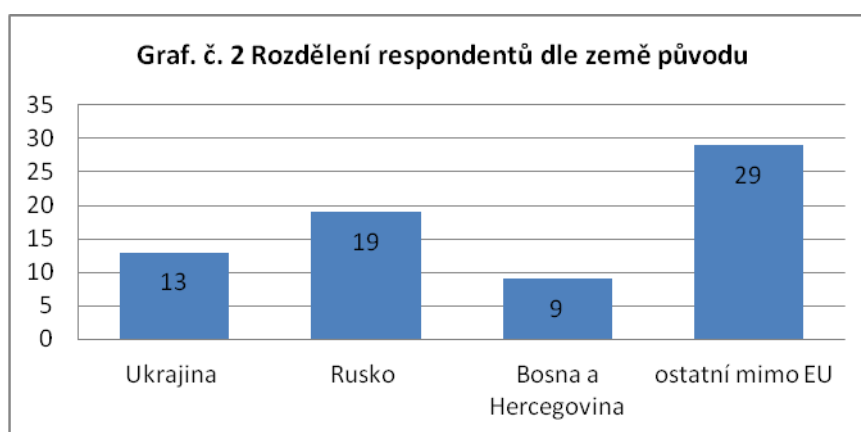
K vyhodnocování jsem použila kódovací klíč,¹² který slouží k sumarizaci otázek a kategorizaci jednotlivých odpovědí. Na základě kódovacího klíče jsem vyplnila tabulku se všemi odpověďmi a s hodnotami 1 (v případě kladné odpovědi) a 0 (v případě záporné odpovědi). Samotný server „vyplnto.cz“ nabízel již některé vygenerované výsledky a grafy, avšak ty byly někdy zjednodušené a nebyly v nich vždy zahrnuty také otázky otevřené. Pro větší přesnost (a možnost kombinování různých aspektů jako např. věku, pohlaví, jazyka, národnosti apod.) jsem se rozhodla pro vlastní zpracování dat. Následné otevřené odpovědi a komentáře zahrnuji do práce především ve formě komentovaných citací. Vzorový dotazník přikládám v příloze textu.

¹¹ Např. na stránce Ukrajinské iniciativy v České republice [on line]. [cit. dne 30. 12. 2013]. Dostupné na [www: http://www.ukrajinci.cz/cs/aktuality/detail/studentska-migrace/](http://www.ukrajinci.cz/cs/aktuality/detail/studentska-migrace/)

¹² Pro klasifikaci dat a vytvoření designu kódovacího klíče byla použita za vzor publikace: Šťastná, Lenka; Miovský, Michal; Novák, Petr, *Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: uživatelská příručka*. Praha/Tišnov, 2009. A také Diplomová práce Okénková, Věra, *Budova 18, rue Bonaparte. Místo paměti a jeho význam pro Čechy žijící v Paříži*. Praha: FFUK, 2014

2.4. Profil respondentů

Jak již bylo zmíněno, výběr respondentů byl původně zcela náhodný. Byl omezen pouze tím, aby imigrant-student měl status běžného studenta a pocházel ze země mimo EU a migroval do ČR za účelem studia vysoké školy. Studenti byli dotazováni již ve fázi průběhu migrace. Po následné konzultaci jsem pak sesbíraná data rozdělila do 3 velkých skupin podle národnosti studentů, jež jsem vybrala na základě největšího počtu navrácených dotazníků u těchto skupin. Jedná se o skupiny: Rusko (19 respondentů odpovídajících 27 % respondentů), Ukrajina (13 respondentů odpovídajících 19 % respondentů), Bosna a Hercegovina (9 respondentů odpovídajících 13 % respondentů). Zbýlých 29 respondentů odpovídajících 41 % pocházelo z jiných zemí mimo EU a jsou taktéž v průzkumu zahrnuti, jak můžete vidět v grafu č. 2.

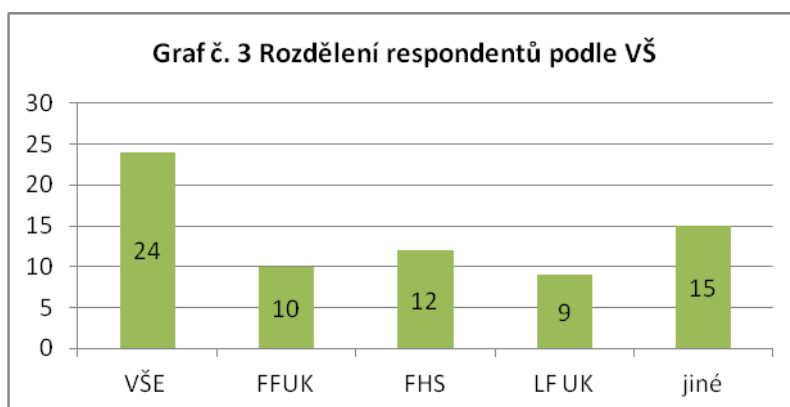

Výzkumu se zúčastnilo celkem 46 žen a 24 mužů.¹³ Návratnost dotazníků je tedy genderově poněkud nevyrovnaná. Převažuje návratnost u žen, která pokrývá celých 66 % odpovědí. Studenti dále jsou rozřazeni podle typu navštěvované vysoké školy. Nejčastěji odpovídali v Praze studenti těchto fakult: VŠE, FF UK a FHS a LF UK. Tyto školy navštěvuje 55 studentů ze zemí mimo EU z celkového počtu 70 respondentů. Zdaleka nejvyšší počet dotazovaných (24) studuje na VŠE.¹⁴ Podle záznamu z Českého rozhlasu *"Největší počet zahraničních studentů studuje na Karlově Univerzitě a tam především na první lékařské fakultě a dále na Masarykově univerzitě v Brně. Poměrně dost studentů cizinců studuje i na Českém vysokém učení technickém v Praze a na Univerzitě Palackého*

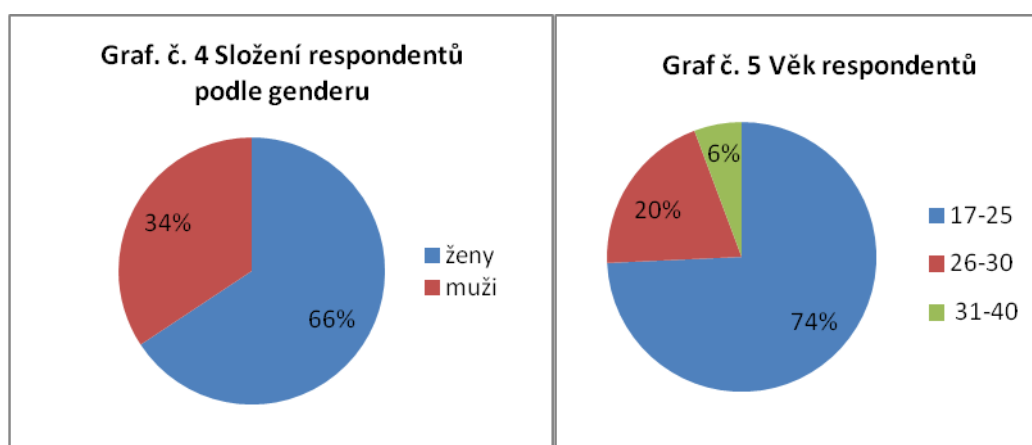
¹³ Viz graf č. 4 na následující straně

¹⁴ Viz graf č. 3 na následující straně

v Olomouci.¹⁵ Dalším zkoumaným jevem bylo, *kdy* se student-migrant rozhoduje pro migraci za účelem studia na vysoké škole. Nejčastější odpovědí bylo, že respondenti migrují za studiem vysoké školy do zahraničí záhy po ukončení střední školy. Takto odpovědělo 46 % dotazovaných. Druhá nejčastější odpověď byla po ukončení bakalářského stupně, jak odpovědělo celých 30 %. 21 % dotazovaných se rozhodlo pro migraci za účelem studia až po ukončení magisterského stupně a pouze 3 % se rozhodlo odejít za studiem po ukončení PhD.

Nejčastější věk respondentů se pohyboval v rozmezí 17-25 let, ti tvořili celých 74 % dotazovaných, jak můžete vidět na grafu č. 5. Ve věku 26-30 let bylo 14 respondentů, tedy 20 %, a věkovému rozmezí 31-40 odpovídali pouze 4 respondenti, tedy 6 % dotazovaných. To zcela jistě není nijak překvapivý závěr vzhledem k tématu studia. Na otázku, jak dlouho již pobýváte v ČR, byla nejčastěji vybrána možnost 1-5 let (takto odpovědělo 73 % respondentů). V práci se budu zabývat také daty zbylých studentů ze zemí mimo EU, kteří pocházeli z mnoha různých oblastí. Na závěry učiněné podle těchto respondentů však budu zvláště upozorňovat.

¹⁵ Zahraniční studenti na českých školách [on line]. [cit. dne 12. 01. 2014]. Dostupné na [www: http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/zahranicni-studenti-na-ceskych-skolach](http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/zahranicni-studenti-na-ceskych-skolach)

Cílem dotazníku byla především analýza podmínek studia pro zahraniční studenty a sběr informací z jejich strany, zejména osobní pohled, s čím nejsou při studiu v ČR spokojeni, z jakého důvodu si vybrali právě ČR a zda se i po studiu chystají uplatnit nově nabytý diplom u nás či v Evropě.

Ačkoli mezi hlavní dvě skupiny respondentů patřili zástupci z Ukrajiny a Ruska, jednalo se o migranty výhradně za účelem studia. Do výzkumu se nijak nepromítala současná politická situace a válečné konflikty. Ani tyto aspekty však nelze opomíjet. Díky současné politické situaci na Ukrajině a v Rusku, lze předpokládat, že narůstající tendence migrace z těchto zemí bude stále intenzivnější. Politická situace ovlivňuje také atmosféru na akademické půdě. Některé univerzity vyjádřily svůj postoj a sympatie či antipatie k těmto politickým událostem různými opatřeními. *„Vzhledem k současné politice Ruské federace na Ukrajině pozastavila dubnu tohoto roku Technická univerzita v Liberci aktivity zaměřené na propagaci svých studijních programů v Ruské federaci. Univerzita Karlova zase nabízí ukrajinským studentům postiženým přímou perzekucí dokončit svá studia pomocí zvláštních stipendií (příkladem je stipendium Václava Havla) a česká vláda dokonce zmírnila svou imigrační politiku vůči studentům z Ukrajiny. (Česká tisková kancelář, 2014)“¹⁶*

¹⁶ Vanišová, Michaela, *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia*. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na [www: http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia](http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia)

3 MIGRAČNÍ TEORIE A PERSPEKTIVY

Migrace je velmi oblíbené téma možná také proto, že je lidem od pradávna blízká, vždy tu byla, je a bude. Nejedná se o nikterak nový fenomén, ovšem ani v dnešním světě ji nedoprovází neomezená mobilita. Migrace, jak ji definuje Ministerstvo vnitra ČR ve svém terminologickém slovníku (podle definice Jaroslava Maliny), je „*přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje.*“¹⁷

Migraci můžeme dělit a nahlížet na ni podle různých hledisek. Ve svém nejzákladnějším dělení se tak děje podle *pohybu osob v prostoru* na emigraci a imigraci. Další dělení podle typologie migrace rozděluje podle *místa* na migraci vnitřní (v rámci státu, např. stěhování se z venkova do měst) a vnější (mezinárodní, mezistátní). Další dělení migrace je možné podle *počtu* migrujících jedinců na individuální, kolektivní, skupinovou a masovou. Podle *časového hlediska* pak migraci dělíme na trvalou, dlouhodobou, dočasnou, sezonní, kyvadlovou, neemigrační (týkající se imigrantů za účelem studia, která je tématem této práce) či řetězovou. Podle *dobrovolnosti* se pak migrace dělí na dobrovolnou, svobodnou a nucenou. I když každou migraci můžeme svým způsobem považovat za „nucenou“. Dle *legality* můžeme dělit migraci na legální a nelegální. Podle *pohybu* na primární a sekundární. Podle *příčiny* migrace na ekonomickou, politickou náboženskou či environmentální. Dále může jít také o reemigraci atd.¹⁸ V případě migrace za účelem studia se může jednat o kombinaci mnoha možných variant.

Podle profesora Williama Petersena můžeme dělit migraci na kolektivní a individuální a také na konzervativní či inovační (kdy se člověk snaží o zvýšení svého životního standardu). V případě tohoto dělení bych se přiklonila k zařazení migrace za účelem studia také do této kategorie, a to vzhledem k tomu, že titul z vysoké školy zajišťuje jistou prestiž a možnosti uplatnění ve společnosti. Petersenovy typologie jsou však již pro současnou migraci

¹⁷ Azyl, migrace a integrace. Terminologický slovník. [on line]. [cit. dne 1. 1. 2015]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx)

¹⁸ Přednášky „*Migrační procesy*“ prof. PhDr. Leoše Šatavy, CSc, dále Massey S. Douglas, Arango Joaquin , Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela, Taylor J. Edward, *Theories of International Migration*. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013] str. 431 - 466. Dostupné na [www: https://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf](https://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf)

nedostatečné vzhledem k rychlému vývoji a všudypřítomné globalizaci. Veškerá hlediska se samozřejmě velmi prolínají a nelze tedy migraci bezpečně rozřadit. Již vzhledem k faktu, že se jedná o migraci lidí, které nikdy nelze vytrhnout z jejich kulturního a sociálního kontextu a následně je zasadit do tabulek. Můžeme se pouze snažit o jakési sumarizování nejčastějších možných příčin, způsobů apod. Nemůže tedy ani existovat jedna, všeobjímající teorie na takto komplexní téma, jak uvádějí taktéž Drbohlav a Uherek v *Reflexi migračních teorií*.

Za jakéhosi zakladatele rozřazení migrace můžeme považovat E. G. Ravensteina, který publikoval v odborném časopise *Journal of the Statistical Society* článek *The Laws of Migration*, považovaný za zakladatelskou práci migračních studií. Stanovil v něm deset zákonů ovlivňujících lidskou migraci. Ravenstein ve své práci reaguje na různé typy migrace na pozadí zjišťování a sledování pravidelností stěhování do Londýna v 19. století. Také podle profesora Parnwella je typologie migrace nezbytná pro jasné porozumění tomu, co vlastně studujeme.¹⁹

Většina migračních teorií jsou zakotvené především na hypotéze push-pull, kterou rozpracovali především Petersen,²⁰ Bogue v 50. a 60. letech 20. století. Zaměřují se na dva faktory, které jedince buď ze společnosti vypuzují či vytlačují (push) nebo naopak přitahují - motivují (pull). Jakmile jsou tyto faktory v nerovnováze, dochází k migraci. V případě migrace za účelem studia by tedy takový pull faktor byla snaha o zvýšení prestiže a získání vysokoškolského titulu či uplatnění se na novém pracovním trhu. Naopak push faktor by mohl mít za následek neúspěch na tuzemské škole či příliš vysoké náklady na studium. Myšlenka „push a pull“ faktorů byla na počátku druhé poloviny 20. století podrobněji rozpracována Jansenem (1970) a Leeem (1969). Ale např. i Shaw (1975) patří mezi významné pokračovatele ravensteinovské tradice založené na generalizaci empirického pozorování,²¹ ze kterých částečně vycházíme dodnes. Na teorie je dále možno nahlížet mikroskopickým pohledem (ve středu zájmu se nachází jedinec) a makroskopickým pohledem (ve středu zájmu se nachází množina migrantů).

¹⁹ Migrace [on line]. [cit. dne 20. 10. 2014]. Dostupné na [www: http://antropologie.zcu.cz/migrace](http://antropologie.zcu.cz/migrace), původní zdroj: Parnwell, M., *Population Movements and the Third World*. London: Routledge. 1993, str. 11.

²⁰ A General Typology of Migration. [on line]. [cit. dne 02. 01. 2015]. Dostupné na [www: http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/developpement/shared/developpement/cours/DE021/Petersen-typology.pdf](http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/developpement/shared/developpement/cours/DE021/Petersen-typology.pdf)

²¹ Drbohlav, Dušan, Uherek, Zdeněk, *Reflexe migračních teorií*. [on line]. [cit. dne 05. 12. 2014]. Dostupné na [www: https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf](https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf) str. 5-6

Mezi hlavní teorie patří:

1. *Neoklasická teorie migrací* (vychází z nerovnoměrné nabídky a poptávky po pracovních silách a rozhodnutí jedince)
2. *Teorie dvojího pracovního trhu* (na kvalifikované a nekvalifikované práce)
3. *Nová ekonomie pracovního trhu* (vliv ekonomie širších celků)
4. *Teorie sítí* (navázání na již existující síť)
5. *Institucionální teorie* (ovlivnění migrace státními organizacemi)
6. *Teorie kumulativních příčin* („migrace plodí migraci“)
7. *Model transnacionalismu* (pevné vztahy mezi cílovou a zdrojovou zemí)²²

Studentská migrace, kterou se budu v této práci zabývat, spadá do kategorie migrace vnější, tedy mezinárodní, dobrovolné a v některých případech dočasné, avšak v jiných dokonce trvalé. Budu na ni nahlížet jak makroskopickým pohledem (skupina respondentů), tak mikroskopickým (konkrétní příběhy jedinců). Většina dnešní migrace, a to platí i pro tu studentskou, je často vedena ekonomickými důvody. Tzv. „evropský diplom“ představuje pro studenty ze třetích zemí jistější a úspěšnější naději na budoucnost a prosazení se na pracovním trhu. Na migraci na území ČR měl v minulých letech nesporný vliv komunistický režim, který omezoval volnost pohybu. Migrační studia v ČR neexistovala až do roku 1990. „*Migrace mění etnickou skladbu obyvatelstva, chování jednotlivců a skupin, jejich hodnoty a ideje, jež se promítají do architektury, urbanismu a charakteru měst, do lokálních ekonomických aktivit i mezinárodních vazeb. Migrace ovlivňují politické zájmy a viditelně i velikost a směr dopravních trajektorií.*“²³

Jak už naznačuje výše uvedený citát, migrace má vliv na všechny oblasti každodenního sociálního i ekonomického života. Budí emoce i napětí ve společnosti, zároveň ji ale obohacuje. Dnes je již pojmově zcela spojena s migrací *transnacionalita*. Jedná se o migraci přesahující hranice, tj. migrant udržuje kontakt a spojení se zemí původu, což je době současných komunikačních médií již zcela běžným faktem. Mezi další základní pojmy migrace patří adaptace, akulturace a asimilace, které od sebe navzájem nelze oddělovat. Pojmy jako integrace budu objasňovat v dalších kapitolách zabývajících se tímto tématem.

²² Massey S. Douglas, Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela, Taylor J. Edward, *Theories of International Migration*. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013] str. 431-466. Dostupné na [www:https://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf](https://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf)

²³ Uherek, Zdeněk, Korecká, Zuzana, Pojarová, Tereza a kol., *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, str. 5

4 VÝVOJ MIGRACE NA ÚZEMÍ ČR A V EVROPĚ

„(...) úspěšně se transformující země střední Evropy (Česko, Maďarsko a Polsko) budou procházet podobnou migrační trajektorií, jakou ve třetí čtvrtině 20. století prošly země jižní Evropy (Itálie, Španělsko, Řecko a Portugalsko). Ty poměrně rychle poté, co se ekonomicky integrovaly do „západních“ struktur kontinentu, změnilly svůj migrační status z oblastí výrazně emigračních se staly důležitými cílovými zeměmi pro mezinárodní migranty (...).“²⁴

Česká republika již prošla proměnou ze země tranzitní na zemi cílovou. Cizinci sem migrují nejen za prací, ale také za studiem. Mimo jiné také proto, že je tu možnost studia na nejstarší univerzitě ve střední Evropě s velmi dobrou pověstí v zahraničí. Svoji roli hraje také možnost studia v českém jazyce zdarma (důvodů je však samozřejmě nespočet). *„Od vzniku samostatné České republiky²⁵ prošla situace v oblasti migrace zásadním vývojem. Ze země zdrojové na počátku 90. let minulého století přes období velkého přílivu žadatelů o mezinárodní ochranu a tranzitujících cizinců na přelomu 20. a 21. století, se Česká republika v posledních letech stala zemí, která je pro cizince migrující za prací a obchodem cílovou zemí pro dlouhodobé či trvalé usazení.“²⁶* Ministerstvo vnitra ČR se zavazuje podporovat řízenou legální migraci a zabraňovat migraci ilegální.

Území dnešního Česka bylo až do začátku 19. století imigrační oblastí. Nejvýznamnější vlny kolonistů probíhaly v 13. a 16. století. Krátkodobé migrační vlny byly vyvolány válečnými událostmi (husitské války, třicetiletá válka atd.). Právě války ovlivňují přirozený demografický vývoj obyvatelstva, v zásadě však v té době bohužel neexistovala migrační statistika, tedy ani migrační studia. V roce 1921 obývalo Československo asi 10 milionů obyvatel, z toho 67,7 % tvořili Češi a Slováci, 30,6 % Němci a 1 % Poláci.²⁷

V této práci bude pozornost věnována zejména studentům z Ruska, Ukrajiny a Bosny a Hercegoviny. Na tomto místě je nutno zmínit, že ruská emigrace má své historické kořeny již v dobách Československa. Po 1. světové válce ČSR přijala cca 20 000 ruských imigrantů.

²⁴ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 15

²⁵ 1. ledna 1993

²⁶ Migrační politika České republiky. [on line]. [cit. dne 07. 01. 2015]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx)

²⁷ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 18-21

Praha se tak stala po Paříži druhým nejdůležitějším centrem ruské porevoluční emigrace.²⁸ I přesto v České republice převládá spíše negativní vztah k rusky mluvícím imigrantům, a to především u starší generace z důvodu vzpomínek na okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem.²⁹

Po druhé světové válce zasáhla masová migrace celou Evropu. V roce 1945 byl z ČSR proveden odsun asi 2,8 milionů Němců. Do země přicházejí naopak noví imigranti - Slováci, Bulhaři, Romové, Maďaři či Řekové. V roce 1948 společně s nástupem komunistické strany se stává emigrace nežádoucím jevem. Migrují k nám ale v rámci mezivládních dohod pracovníci z Polska, Vietnamu, Kuby, Angoly, Mongolska, KLR, Jugoslávie a Maďarska. Původně se tedy jednalo o migrace především za účelem hledání zaměstnání a až později z důvodu studia. V roce 1945 jsme se dostali dokonce na kladné migrační saldo.³⁰

Zlomovým rokem pro migrační politiku byl bezesporu rok 1989, a to z důvodu pádu železné opony. V letech 1990-92 se poté prolomila migrační izolace země.³¹ Migrační legislativa byla přijata rychle. Byla ale označována jako liberální a chaotická. Nový zákon o pobytu cizinců z roku 1992 nahradil zákon předchozí z roku 1965.

Významnou roli hrál také rozpad Československa v roce 1992 a vznik samostatné České republiky 1. ledna 1993. Podobně důležitým datem z hlediska naší tematiky se stal o 11 let později vstup ČR do Evropské unie (1. 5. 2004). Všechny tyto události zapříčinily zvýšení objemu a nárůst mezinárodní migrace a migračního salda. Jak už bylo řečeno, v první polovině 90. let se Česko stalo tranzitní zemí s dominantními proudy z Východu na Západ. Postupně se měnilo, jak již bylo zmíněno, na zemi cílovou.³²

Od roku 1996 jsou nejpočetnějšími imigranty na našem území zástupci Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. U občanů Ukrajiny, Vietnamu a Ruska došlo oproti polovině 90. let k více než dvojnásobnému nárůstu. Největší nárůst byl u občanů postsovětských republik (Moldavsko, Kazachstán). Např. největší zastoupení žen je přitom

²⁸ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 22

²⁹ Okupace trvající od roku 1968-1991

³⁰ Migrační saldo je rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých osob v daném územní celku (zdroj: Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 16 pozn. pod čarou)

³¹ Ibidem str. 71

³² Ibidem, str. 31 (pozn. v roce 1990 tvořili cizinci pouze 0,3 % z celkového počtu obyvatel, v roce 2008 již 3,9 %)

mezi občankami Ruska.³³ Ze západu přicházejí do ČR spíše manažeři, z východu je větší zastoupení žen uplatňující se zejména v průmyslu a ve službách.

Až do roku 1999 byla nejsilnější skupinou přistěhovalců do Česka skupina Slováků. Postupně jsou však nahrazováni občany Ukrajiny (dominující následně v roce 2005). „V roce 2000 byla dále nově zavedena vízová povinnost pro vstup do Česka vůči některým zemím (např. Ukrajině, Rusku a Bělorusku).“³⁴ Další silné skupiny jsou imigranti z Vietnamu, Ruska, Polska a Německa. Poslední dobou však také z Moldavska či Mongolska, u kterých převažuje pracovní migrace (migrují spíše muži).³⁵

„Vstup do EU také přinesl důležitý nový aspekt, a to rozdílný právní přístup k občanům EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinným příslušníkům na jedné straně a ke státním příslušníkům třetích zemí na straně druhé.“³⁶ Po vstupu do EU byla upravena politika udělování víz dle EU. Společně se vznikem EU vzniká také přísnější rozdělení imigrantů. Imigranti ze zemí mimo EU, kteří jsou cílem této práce, definuje Ministerstvo vnitra takto: „Občanem třetí země je občan státu, který není členem EU a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska.“³⁷ V roce 2007 se ČR stává součástí tzv. Schengenského prostoru.³⁸

Nejen z důvodu nejvyšší koncentrace imigrantů, ale také z důvodu geografické polohy a proto, že žiji v Praze, jsem se zaměřila na imigranty studující v Praze. V Praze bylo navíc evidováno 33 % z celkového počtu imigrantů.³⁹

Imigranti studenti si často vybírají Českou republiku díky dobré pověsti Univerzity Karlovy. „Univerzita Karlova v Praze patří mezi 1,5 % nejlepších výzkumných univerzit na světě a opětovně potvrdila své postavení nejlepší české univerzity. Šanghajský žebříček srovnává každoročně 2 000 nejlepších světových univerzit z celkového počtu 17 000 vysokých škol, a to podle jejich výsledků ve vědě a výzkumu. Univerzita Karlova je jedinou českou

³³ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 39-40

³⁴ Ibidem, str. 75

³⁵ Ibidem str. 35-36

³⁶ Janská, Drbohlav, 2008b, str. 78

³⁷ Občané třetích zemí [on line]. [cit. dne 05. 01. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/kdo-je-obcan-treti-zeme.aspx>

³⁸ Občané EU mohou překračovat hranice smluvních států na kterémkoliv místě, aniž by museli projít hraniční kontrolou

³⁹ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 53

vysokou školou, která se pravidelně objevuje v první pětistovce žebříčku (vždy zaujímá místo v kategorii 201. – 300.)“⁴⁰

Přestože migrace za účelem studia není nejdominantnějším druhem migrace do ČR, stává se stále oblíbenější. „Dále mají cizinci bezplatný přístup k vysokoškolskému vzdělání za předpokladu, že studují v jazyce, v němž je vedena výuka (tedy ve většině případů v češtině).“⁴¹ V tom spočívá největší výhoda pro slovensky mluvící zahraniční studenty, pro které nepředstavuje čeština jazykovou bariéru. Slováci tvoří 66 % zahraničních studentů na VŠ,⁴² ale v jisté výhodě jsou i rusky mluvící cizinci. Cizinci na vysokých školách v roce 2008/2009 představovali 8,4 % (31 218 osob).⁴³ Přesto, posuzováno v celkovém počtu, jsou samozřejmě mnohem častější tzv. ekonomičtí migranti.

⁴⁰ Univerzita Karlova drží pozici mezi 1,5 % nejlepších světových univerzit. [on line]. [cit. dne 03. 12. 2014]. Dostupné na [www: http://www.cuni.cz/UK-3757.html](http://www.cuni.cz/UK-3757.html) a Academic Ranking of World Universities 2014.[on line]. [cit. dne 03. 12. 2014] Dostupné na [www: http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html](http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html)

⁴¹ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 108

⁴² Ibidem

⁴³ Ibidem a Cizinci 2009

5 ÚČEL MIGRACE: STUDIUM

5.1. Důvody a motivace k migraci za účelem studia

„Většina těch, co v Česku zůstává, přichází z ekonomických důvodů (Drbohlav, Janská 2008). Zdaleka nejdůležitější zdrojovou zemí, z níž tito migranti přicházejí do Česka, je Ukrajina, následována Moldavskem, Ruskem, Běloruskem, Vietnamem a Čínou.“⁴⁴

V této kapitole se budu zabývat nejčastějšími důvody a motivacemi k migraci za účelem studia do ČR z pohledu mých respondentů ze zemí mimo EU. Jak už výše uvedený citát napovídá, nejčastějším důvodem migrace, a to i té studentské, jsou ekonomické důvody. Zároveň také upozorňuje na nejčastější původ migrantů při příchodu do ČR, kterým je Ukrajina, Rusko atd. Dokládám příklady oslovených respondentů.

Migraci studentů lze považovat za jednu z hlavních forem současné mezinárodní mobility (Bhandari and Blumenthal 2009). Počet migrujících studentů má vzestupnou tendenci, což můžeme hodnotit veskrze pozitivně, každý stát má obecně zájem především o vysoce kvalifikované migranty. Není žádným překvapením, že i v případě studia hraje velkou roli ekonomická situace. Studenti udávali nejčastěji (28 respondentů) právě ekonomické důvody v podobě levnějšího studia, nízkých životních nákladů, ale i touhu po ekonomicky zajímavější práci v budoucnu. Na otázku, jaké důvody vedly k migraci, bylo možné reagovat více možnými odpověďmi a zároveň je doplnit vlastním komentářem.

Důležitým, a často rozhodujícím faktorem, byla také výhodná či blízká geografická poloha (takto odpovědělo 18 respondentů). Vzhledem k původu většiny respondentů se nejedná o nijak překvapivé zjištění. Považuji však za důležité si uvědomit, že i v dnešním velmi mobilním světě hraje při migraci svou roli geografická vzdálenost a společný slovanský původ. Etnická blízkost a s ní spojená národní identita dokládá pevné spojení mezi slovanskými národy i v současné době.

Na geografickou vzdálenost nutně navazuje jazyková schopnost domluvit se či blízkost právě české/slovanské kultury a mentality. Právě tato skutečnost je často rozhodujícím faktorem u většiny respondentů. Jak už jsem zmínila v předešlých kapitolách, na rozdíl od jiných zemí, v ČR je stále studium v českém jazyce na vysoké škole

⁴⁴ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 46

nezpлатněno. Využívají toho tedy nejčastěji studenti ze Slovenska, Polska, ale také z Ruska, Ukrajiny či Bosny a Hercegoviny, kteří se rychle naučí českému jazyku. Mnoho studentů proto absolvuje kurzy češtiny před zahájením studia na vysoké škole a snaží se následně studovat právě v českém jazyce. I pro nečesky mluvící migranty je však k dispozici pestrá nabídka rozmanitých možností výběru. Vysoká škola ekonomická v Praze má například akreditovaných téměř 30 oborů, které lze studovat v angličtině, jeden dokonce i v ruštině. Na VŠE je hned po Slovácích nejpočetnější skupinka zahraničních studentů právě z Ruska. Nejvíce akreditovaných oborů v angličtině má ČVUT v Praze. V cizích jazycích se však vyučují i např. umělecké obory.⁴⁵

V říjnu roku 2014 se v médiích a mezi politiky objevily opakující se snahy o zpoplatnění studia pro cizince ze třetích zemí bez ohledu na to, v jakém jazyce studují. Argumenty pro takovou změnu byly např. takové, že cizinci v této zemi neplatí daně a také omezují místa pro české studenty. Navíc často ihned po studiu odcestují, a proto se nám nevyplatí je podporovat.⁴⁶ Na takový svérázný názor reagovala např. mluvčí ČVUT Andrea Nováková a také mluvčí České zemědělské univerzity Josef Beránek, který se vyjádřil slovy, které považují za dobré shrnutí celé situace: „*Chceme-li, aby se naše univerzity umísťovaly v popředí žebříčků světových univerzit, nemůžeme zároveň litovat, že zahraniční studenti zabírají místo českým studentům. Bud' budeme celosvětově kvalitní, nebo provinciální. Zahraniční uchazeči a studenti přispívají k tomu, že můžeme přijímat skutečně kvalitní zájemce o studium.*“⁴⁷

Domnívám se, že v případě studia vysokých škol by mělo být naším zájmem především získání těch nejlepších studentů bez ohledu na národnost. Jistě však více studentů *nenalákáme*, pokud jim vezmeme všechny výhody, které dosud mají. Ať se jedná právě o možnost nezpлатněného studia v českém jazyce (které navíc není zadarmo, protože představuje aktivitu ze strany studenta, jenž se musí český jazyk naučit na vysoké úrovni). Ráda bych také připomněla, že téměř polovina respondentů vyplnila relativně rozsáhlý dotazník v českém jazyce. Studenti procházejí stejně tak jako všichni ostatní přijímacím řízením, proto myslím jejich pozice není nijak diskriminační vůči českým studentům, až na vytváření samotné vyšší konkurence.

⁴⁵ České vysoké školy navštěvuje stále více cizinců. [on line]. [cit. dne 05. 10. 2014]. Dostupné na [www: http://www.czech.cz/cz/104255-ceske-vysoke-skoly-navstevuje-stale-vice-cizincu](http://www.czech.cz/cz/104255-ceske-vysoke-skoly-navstevuje-stale-vice-cizincu)

⁴⁶ Poslankyně chce cizincům zpoplatnit studium v češtině. [on line]. [cit. dne 01. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://www.novinky.cz/domaci/351100-poslankyne-chce-cizincum-zpoplatnit-studium-v-cestine.html](http://www.novinky.cz/domaci/351100-poslankyne-chce-cizincum-zpoplatnit-studium-v-cestine.html)

Tento názor vyjádřily poslankyně hnutí ANO Kristýna Zelienková společně s rektorkou VŠE Hanou Machkovou

⁴⁷ Ibidem

Nezanedbatelnou roli při rozhodování se o migraci za účelem studia hrají také osobní vazby, např. přítomnost příbuzných, kamarádů, přítele či přítelkyně v cílové zemi. Mezi spíše ojedinělé důvody k výběru ČR patřila náhoda či iluzorní nebo naivní představa. Dalším důvodem pro migraci je také dobrá pověst a kvalita vysokých škol v České republice, neboť úroveň našeho vyššího školství mnohdy kvalitativně přesahuje úroveň obdobných škol v zemích, ze kterých respondenti pocházejí.

Studenti také uváděli jako výhodu možnost studia oboru, který v zemi původu nemohli z nějakého důvodu studovat. Velmi atraktivní je pro ně pak samotné hlavní město Praha, které studenty přitahuje díky památkám, historii a jejímu kouzlu. Pro studenty jsou také důležité osobní důvody, jako je osamostatnění se díky odjezdu z domova, nová životní zkušenost, poznání nové země i kultury nebo naopak navrácení se do ČR po předešlé dobré zkušenosti, kdy navštívili Prahu pouze jako turisté. Někdy je přesvědčí k migraci získání např. vládního stipendia. Jindy byl důvod výběru neúspěch ve vlastní zemi původu nebo v jiné zemi EU (Německo apod.). Studenty láká do ČR kombinace nízkých životních nákladů a pestrých možností zároveň. Někteří z respondentů považovali za jednodušší přijetí na českou školu než na obdobnou fakultu v zemi původu. Není nutno zdůrazňovat, že většinou se jednalo u studentů o kombinaci více důvodů zároveň, díky kterým v celoevropské konkurenci zvítězila právě Česká republika.

Nabízí se otázka, jak zvýšit atraktivitu ČR, aby k nám přijíždělo více zahraničních vysokoškolských studentů? Studenty v první řadě odrazuje nejčastěji příliš složitá byrokracie. Touto překážkou se budu podrobněji zabývat v následující kapitole věnované problémům nostrifikace, víz apod. Je nutné si uvědomit, že studentská migrace může výrazně pozitivně ovlivňovat také ekonomii a politiku země. Migrace napomáhá přirozenému růstu populace. Jako všechny ostatní země EU máme zájem především o kvalifikované migranty.⁴⁸ „Intenzivnější výměna zahraničních studentů a výzkumníků přinese z dlouhodobého hlediska růst ekonomiky, podníti inovace a vytvoří více pracovních míst.“⁴⁹ Mělo by tedy být v našem zájmu právě tuto formu migrace podporovat.

Základem pro zvýšení atraktivity pro vysoce kvalifikované migranty, ale také teprve zahraniční studenty, je nově navrhovaná směrnice, kterou bude schvalovat Evropský parlament a Rada EU. Mohla by platit již v roce 2016. Prvotním problém je zcela jistě

⁴⁸ Making the EU more attractive for foreign students and researchers. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013].

Dostupné na www: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-275_en.htm

⁴⁹ Ibidem

byrokratická zátěž, která je často až odrazující, složitá a nesrozumitelná. Jednalo by se zejména o zkrácení lhůt, možnost přesouvání se uvnitř EU, snadnější zpřístupnění a propojení studia a trhu práce (např. možnost zůstat v EU po studiích dalších 12 měsíců pro možnost hledání práce).⁵⁰ V médiích se můžeme dočíst, že: „*Rozumným a podporovaným důvodem pobytu cizinců u nás je podle názorů občanů studium (85 procent souhlasných odpovědí) či jejich pobyt z důvodů živelních katastrof, rasových či politických důvodů.*“ Citováno podle průzkumu CVVM.⁵¹

Migrační strategie se u různých národností liší. Snažila jsem se o zmapování podmíněnosti jejich migrace. U mých respondentů - studentů původem z Ukrajiny - převládají - podobně jako u ostatních - důvody ekonomické. Ještě častěji však uváděli jazykové důvody. Svou roli ale také hrála představa „jít za lepším“ a slovanská, tedy blízká mentalita. Studenti také zmiňovali prestiž studia na Univerzitě Karlově.

U ruských studentů převládají také motivy ekonomické, především pak možnost studovat zdarma v českém jazyce, geografická výhodnost a bližší slovanská mentalita. Jedna respondentka z Ruska uvedla, že důvodem ke studiu v ČR byl fakt, že zde má rodina majetek a finanční zázemí. Studium neznamena pouze zařízení víza, ubytování, nostrifikace, ale také autorizované překlady, tlumočnické služby, cesty na velké vzdálenosti, ne každý student si takové náklady může dovolit. Mezi imigranty nalezneme proto také finančně zajištěné Rusy, pro které je Česká republika výhodnou zemí EU při jejich snaze akumulovat svůj lidský kapitál.⁵²

Také studenty z Bosny a Hercegoviny lákají studovat v Praze především ekonomické důvody. Mírně nad nimi však jako nejčastější impuls uvádějí blízkou (výhodnou) geografickou polohu a také to, že v ČR mají již známé, přátele, partnera či rodinu. „*For I feel I have greater chance to succeed in life by studying and later on living in one of the members of EU.*“ Uvádí muž z Bosny a Hercegoviny své osobní důvody, proč si vybral ke studiu právě ČR. Považuje ji za strategickou zemi díky začlenění se do EU a vidí díky tomu větší šance na úspěch ve svém osobním i profesním životě. Po studiu pak plánuje zůstat v ČR nebo se přestěhovat do jiné země EU.

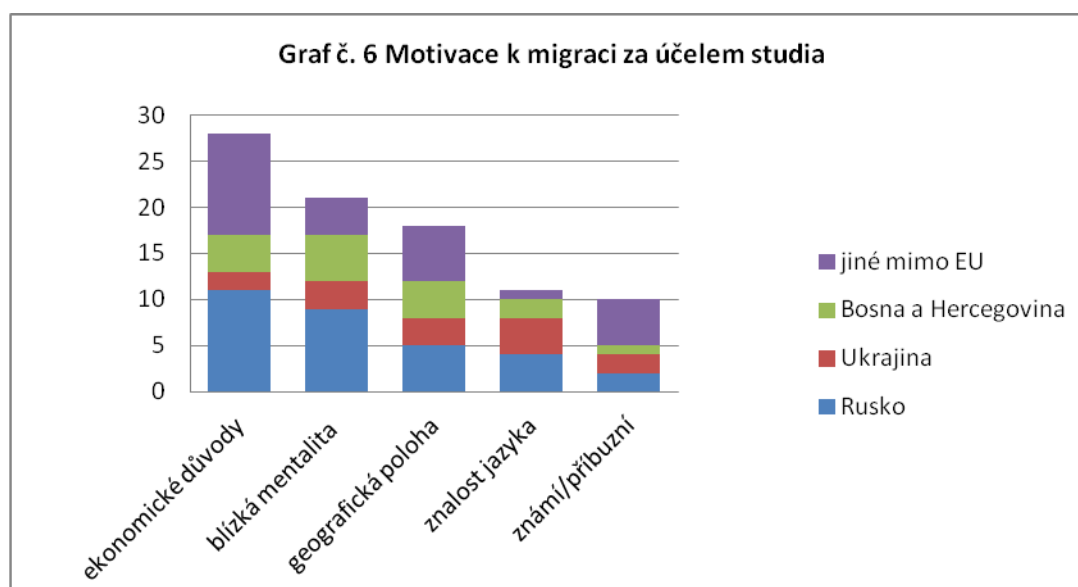
⁵⁰ Evropská unie přitažlivější pro zahraniční studenty a výzkumné pracovníky. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013]. Dostupné na [www: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-275_cs.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-275_cs.htm)

⁵¹ Cizinců u nás žije moc, myslí si většina Čechů. [on line]. [cit. dne 05. 01. 2014]. Dostupné na [www: http://www.novinky.cz/domaci/333297-cizincu-u-nas-zije-moc-mysli-si-vetsina-cechu.html](http://www.novinky.cz/domaci/333297-cizincu-u-nas-zije-moc-mysli-si-vetsina-cechu.html)

⁵² Bittnerová, Dana, Moravcová, Mirjam (eds.), *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2012

U studentů z jiných zemí mimo EU jasně převládají ekonomické důvody jako u většiny ostatních. Hned po nich je to geografická poloha a přítomnost známých či příbuzných v cílové zemi. V tomto případě by se dalo mluvit o vytváření tzv. sítě (Network Theory), kdy se nejprve přistěhuje jeden člověk a toho posléze následují další osoby (např. rodinní příslušníci či přátelé). Takové sítě napomáhají k častému usazování migranta a vytváření komunit.

Další respondenti sdělili jako důvod kvalitnější vzdělání či pro ně atraktivní kombinaci možností vzdělání s nízkými životními náklady. „*VŠE was one of the universities I got accepted to, and I decided that I should give it a try and go to the place I've never been before.*“ Vysvětluje muž z Kazachstánu. „*Because I wanted to try something new in terms of culture.*“ Upřesňuje muž z Pobřeží Slonoviny. Za účelem studia, výměnných studijních pobytů, neplacené odborné přípravy nebo dobrovolné služby vstoupilo v roce 2011 do Evropské unie přibližně 220 000 občanů zemí, které nejsou členy EU (uváděné údaje jsou pouze za 24 členských států, které jsou vázány uplatňováním „směrnice o studentech“. Dánsko, Irsko a Spojené království uvedenou směrnicí vázány nejsou. Zdroj: Eurostat.)⁵³

⁵³ Bittnerová, Dana, Moravcová, Mirjam (eds.), *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2012

Projekt Ministerstva vnitra nazvaný „Zrychlená procedura udělování pobytových oprávnění pro cizince – zahraniční studenty ze třetích zemí“ ustanovený v červnu roku 2013 měl usnadnit migraci za účelem studia především díky rychlejšímu vyřizování víz. Snaha tohoto projektu směřovala právě ke zvýšení mobility zahraničních studentů.⁵⁴

Česká republika je velice atraktivní zemí pro studenty nejen ze zemí mimo EU. Svou roli hrají zmiňované nižší životní náklady, ale zároveň kvalitativní úroveň vzdělání, kvalita života v jednom z nejhezčích měst Evropy a zejména bezplatný školský systém v případě studia v českém jazyce. Student musí „pouze“ složit přijímací zkoušky pro daný obor. Naopak zahraniční studenty často odrazuje složitá byrokracie či dodatečné zkoušky, nostrifikace studia či problémy spojené s přijetím víza.

Nabízí se otázka, jak ještě více přiblížit Českou republiku zahraničním studentům, kteří jsou pro zemi přínosem? Bylo by dobré rozvíjet jejich pozitivní zkušenost s ČR z pozice turistů a snažit se tak studenty více nalákat. Studium je možným a legálním způsobem, jak se etablovat v EU. *„Mezinárodní pohyb studentů ukazuje internacionalizaci vědění a je pravděpodobně nejefektivnějším prostředkem pro vytváření globální migrující elity.“*⁵⁵

⁵⁴ Studium v ČR bude pro cizince jednodušší. [on line]. [cit. dne 20. 12. 2013]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/studium-v-cr-bude-pro-cizince-jednodussi.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/studium-v-cr-bude-pro-cizince-jednodussi.aspx) (2013)

⁵⁵ Bittnerová, Dana, Moravcová, Mirjam (eds.), *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2012, str. 214

5.2. Problémy spojené se studentskou migrací

V následující kapitole a jejich podkapitolách se budu zabývat jednotlivými aspekty nejčastějších problémů spojených s migrací za účelem studia podle anonymních odpovědí respondentů. Mezi výčet nejčastějších problémů u migrantů ze zemí mimo EU patří v první řadě získání vízového povolení spojené s dlouhým čekáním na jejich udělení, které má někdy za následek dokonce neuskutečnění pobytu. Hned vzápětí studenti migranti často uvádějí, že se potýkali s obtížemi během nostrifikace jejich předešlých studií, ačkoli prošli přijímacím řízením. V případě zdlouhavé nostrifikace jim to ztížilo začátek standardního studia a museli např. odložit příjezd.

Mezi problémy, které nastávají již po přijetí do cílové země, patří dostupnost zdravotní péče (např. preventivní prohlídky). Imigranti ze zemí mimo EU nemají ze zákona nárok na státní zdravotní službu a mohou využívat pouze komerční a velmi drahou péči, což je pro ně často v případě dlouhodobého pobytu a potřebných preventivních prohlídek nákladné a nevýhodné a také frustrující. Respondenti naráží také na konfrontaci s dalšími úřady – ministerstvem či velvyslanectvím. Samostatnou kapitolou je integrace do majoritní společnosti, včetně skrytého či otevřeného rasismu. Někdy ovšem studenti imigranti přiznávají i svoji chybu či neznalost. Například jedna ukrajinská respondentka přiznala v odpovědi na otázku týkající se problémů spojených s byrokracií, že si je způsobila „*vlastní neznalostí postupů a fungování systému.*“

Podle Drbohlava je integrace vnímaná jako obousměrný proces sjednocení místního obyvatelstva a migrantů do jedné společnosti. I ze strany místního obyvatelstva je tedy nutná jistá dávka otevřenosti, tolerance a pochopení. Integrace nespočívá pouze v jednostranném přizpůsobení se imigranta. Pro proces integrace existují čtyři prioritní oblasti, a to znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace migrantů ve společnosti a vztahy migrantů s majoritní společností.⁵⁶ V současnosti - zdá se - stojí na prvním místě ekonomická soběstačnost, ale důležitou roli hrají i další faktory, jako význam znalosti jazyka a orientace ve společnosti. Zůstávají velmi důležitými podmínkami nejen pro proces integrace, ale i pro samotný výběr cílové země.

⁵⁶ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 83

5.2.1. Nostrifikace studií

Jeden z hlavních problémů, na které migrující student ze zemí mimo EU narazí, je obvykle nutnost nostrifikace dokladu o vzdělání, tedy uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání nebo uznání odborné kvalifikace.⁵⁷ Jak uvádí stránky Ministerstva vnitra ČR „*Proces nostrifikace a uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání znamená, že je ze strany českých orgánů uznán dosažený stupeň vašeho zahraničního vzdělání. Výsledkem tohoto procesu je rozhodnutí o tom, zda vzdělání získané v zahraničí je rovnocenné vzdělání poskytovanému v České republice.*“⁵⁸ Pro občany ze zemí mimo EU je nostrifikace nutností, a to vzhledem k velkým rozdílnostem úrovně vzdělání. Snahou příslušných úřadů je spravedlivé uznání studia v konkurenci s českými studenty.

Pokud se jedná o uznání středoškolského či vyššího odborného stupně vzdělání, zabývá se tímto Krajský úřad. V případě nostrifikace vysokoškolského vzdělání má tuto agendu na starosti Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.⁵⁹ Pro lepší orientaci v problematice nostrifikace studií vytvořilo Multikulturní centrum Praha portál věnovaný tomuto tématu, kde mohou potencionální studenti najít krok po kroku návod, jak postupovat. Portál je rozdělený do kategorií: uznání za účelem studia, uznání za účelem zaměstnání a uznání za účelem podnikání.⁶⁰

Uznávání předešlých studií se samozřejmě netýká pouze imigrantů, kteří přijíždějí do dané země za účelem studia, ale ve velké míře také žadatelů o práci. Často právě nostrifikace komplikuje jejich zařazení na český pracovní trh. „*Dle Evropské agendy pro integraci státních příslušníků ze třetích zemí, klíčového koncepčního dokumentu EU v oblasti integrace, jde o problém celoevropský. Neshoda mezi dosaženou kvalifikací a zastávanou pracovní pozicí je na jedné straně příčinou plýtvání lidským kapitálem, na straně druhé může být migranty pocíťována jako ponižující a může ohrožovat jejich plnou integraci do hostitelské společnosti. Jedním z podstatných faktorů, které ke vzniku této situace přispívají, je dle zprávy OECD z roku 2007 (Dumont, 2007) uznávání zahraničního vzdělání.*“⁶¹ Uvádí Anna Pokorná

⁵⁷ Uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace v České republice. [on line]. [cit. dne 18. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/196/204/4637.html#obsah>

⁵⁸ Nostrifikace. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/nostrifikace.aspx>

⁵⁹ Stav v roce 2015

⁶⁰ Uznávání za účelem studia. [on line]. [cit. dne 16. 01. 2015]. Dostupné na www: <http://nostrifikace.mkc.cz/cz/uznavani-pro-studium>

⁶¹ Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf>

z MKC Praha ve své analýze věnované nostrifikaci neboli uznávání zahraničního vzdělání v ČR. Jedná se o jeden ze zásadních problémů ovlivňující řízenou (především pracovní, ale také studijní) migraci. Svou analýzu pak doplňuje konkrétními praktickými radami. Nostrifikace studií většinou opravňuje pouze k dalšímu studiu, pokud se jedná o možnost vykonávání profese, jedná se o uznání odborné kvalifikace.

Druhy uznání studia se dělí na dva typy: akademické uznávání (v případě uznávání dosaženého vzdělání) a uznávání profesní (v případě uznávání odborné kvalifikace – obvykle za účelem hledání zaměstnání).⁶² Eva Šaraptková z Rektorátu UK Praha ve svém příspěvku připomněla, že Česká republika je jedna z mála evropských zemí, kde tzv. nostrifikační proces (uznávání zahraničního vzdělání) je zdarma. Toho žadatelé hojně využívají a meziroční nárůstová tendence počtu žadatelů je podle ní obrovská.

Studenti relativně často uvádějí, že měli určitý problém spojený s nostrifikací studia. Setkala jsem se s názorem, že studenti považují nostrifikaci za zbytečně opakující se proces, vzhledem k faktu, že už dostudovali a byli přijati na univerzitu v zahraničí. Prošli přijímacím řízením, nevidí tedy důvod, proč musejí opětovně dokazovat svá předešlá studia. Důvodem je však snaha o spravedlivé posouzení úrovně vzdělání veškerých studentů. Rozhořčení respondentů se vztahuje také na fakt, že vysoká škola obvykle žádá o nostrifikaci až po přijetí, nikoli předtím, a zdržuje pak samotné započetí nového studia. Tento postup se mi však zdá být celkem logický, neboť zamezuje nadbytečné byrokracii, pokud by studenti nesplnili ani přijímací podmínky.

Jako problémové pak posuzují skládání nostrifikačních a dle jejich slov zbytečných zkoušek. Jako příklad nadbytečné administrativy uvádím v citátu nutnost složení zkoušky z geografie po přijetí na lékařskou fakultu na medicínu. „*City hall informed me that I must take a geography exam. What kind of place is this where I have to take a high school geography exam after enrolling in a medicin faculty.*“ Stěžuje si na postupy při nostrifikaci studia žena a studentka medicíny z USA.

⁶² Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf](http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf)

Jiní respondenti naopak uvádějí, že celý proces nostrifikace byl velmi jednoduchý a bezproblémový. Nostrifikace v některých případech spočívala pouze v uznání diplomu, jindy bylo nutné složit další zkoušky. Stížnosti studentů pak padají na českou vládu i na Ministerstvo vnitra ČR.

Zásadním problémem je fakt, že proces nostrifikace – samotná její realizace a praxe – není v celé ČR jednotná a požadavky na studenty se liší v Praze a na Moravě (např. v nejednotném počtu nařízených zkoušek či v jejich odlišné skladbě). To zcela jistě nenapomáhá objektivnosti posuzování. Studenti přiznávají, že někdy jezdí úmyslně nostrifikovat do jiných měst, kde „se ví“, že je proces jednodušší. Nejednotnost požadavků v průběhu nostrifikace se liší také v tom, které dokumenty je nutné doložit k podání nostrifikace. Někde stačí pouze vysvědčení, jinde dokument, ve kterém je za každý rok studia vypsán seznam předmětů a u každého z nich je uvedena časová dotace, v jiných případech stačí souhrnný přehled hodinové dotace za celou dobu studia.

Z níže uvedeného grafu č. 7 vyplývá, že 53 % dotazovaných, tedy více jak polovina těch, kteří museli žádat o nostrifikaci, se zároveň setkali s menšími či většími problémy. Zbýlých 47 % uvedlo, že nikoli. Jeden student naopak uvádí pozitivní zkušenost s VŠE oproti předešlým univerzitám, kde studoval ve světě, a to především ve smyslu komplexního fungování. Podle dotazníkového šetření ICP je 61% imigrantů spokojeno s dostupností vzdělání v ČR (konkrétně v Praze), s jeho úrovní je pak spokojeno pouze 54 %.

Cílem nostrifikace rozhodně není stát v cestě za uskutečněním studia v zahraničí. Snahou je vytvoření aktivní globální akademické mobility, nikoli stavění bariér. Avšak po zamítnutí nostrifikace, např. z důvodu, že se obor v ČR nevyučuje nebo již neexistuje, může být pro některé imigranty nezbytnost skládat rekvalifikační kurzy. Zda jim nostrifikace bude uznána nebo zamítnuta, je dopředu těžko odhadnutelné. Mezi mými respondenty se ovšem nenalézal nikdo, komu by byla žádost naprosto zamítnuta a oni nakonec studium nezačali.

Největší překážky, na které narazili, byla nutnost skládání nostrifikačních zkoušek a časová zdlouhavost. Problémem je časový interval, neboť příliš zdlouhavá nostrifikace (mnohdy i několik měsíců), může studenty odradit a přimět je až k návratu do své vlasti. Start na nové škole je totiž možný teprve až s dokladem nostrifikace. Pokud tento doklad nemáte, vysoké školy neustoupí. Znamená to, že musíte např. počkat rok a opět složit přijímací zkoušky. Doklad se předkládá v okamžiku nástupu do studia. Je však vhodné o něj zažádat co nejdříve, aby se předešlo případným nepříjemnostem, problémům a student nemusel zbytečně odkládat svá studia.

Mezi žadatele o nostrifikaci studia nepatří pouze dobře finančně zaopatření studenti, ale také např. žadatelé o azyl. Takový vzorek respondentů se mezi mými studenty nevyskytoval, protože azylantovým primárním účelem migrace nebývá zpravidla studium. I oni však dříve či později nostrifikaci studií potřebují, ať už pro pokračování ve studiích nebo při hledání zaměstnání. Po získání nostrifikace mají imigranti možnost dalšího vzdělávání či rekvalifikace v ČR.

V procesu uznávání je však mnoho prostoru k subjektivnímu přístupu, ačkoli účel tohoto procesu je všem jasný – rovné podmínky pro české i zahraniční studenty. Rozhodnutí o uznání je velmi volné. Tím se vytváří dojem, že není spravedlivé, protože závisí na lidském faktoru a přístupu jednotlivých úředníků. Je třeba si uvědomit, že samotné doplnění studia může fungovat jako prostředek úspěšné integrace do nové společnosti. *„Soudě dle našeho omezeného vzorku, nostrifikace jsou ve většině případů vyřízeny kladně. Již ale jen to, že proces je zdlouhavý a praxe není jednotná, může vést k tomu, že cizinci ztrácí důvěru v objektivní rozhodování úřadů a v to, že by si žádost mohli vyřídit sami.“*⁶³ Taktéž z mého vzorku vychází, že většina respondentů nostrifikaci získala, avšak téměř polovina z nich měla během procesu jejího uznávání určité potíže. To bývá pro migranty velice demotivující a

⁶³ Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf](http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf) str. 35

frustrující. Problematikou nostrifikace se také zabýval jeden z dílů pořadu Českého Rozhlasu „Zaostřeno na cizince“.

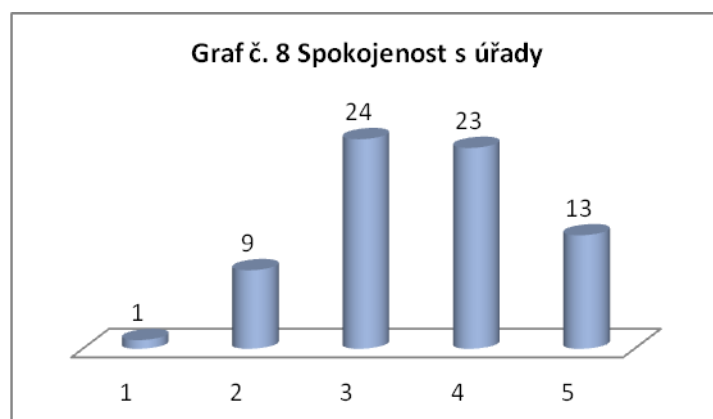
Jak zlepšit nostrifikační proces pro účely vzdělávání? „*Jedním z návrhů, zda úroveň znalostí a schopností studovat na české škole je dostatečná, je přenechat rozhodování na přijímající instituci. Pokud vysoké školy vyžadují od všech studentů složení přijímacích zkoušek, je otázkou, zda doklad o uznání zahraničního vzdělání není pouhou formalitou.*“⁶⁴ Mezi další návrhy zlepšení patří zejména sjednocení uznávací praxe, vyžadování stejných dokumentů či nařizování totožných dodatečných zkoušek.

⁶⁴ Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf](http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf), str. 37

5.2.2. Cizinecké úřady – vízová povinnost

Jednou z dalších možných bariér při výběru studia v zahraničí pro občany ze zemí mimo EU je vízová povinnost a neochotná spolupráce úřadů. Pokud se student ze zemí mimo EU rozhodne pro studium v České republice, musí požádat o dlouhodobé vízum za účelem studia podle § 42d) zákona o pobytu cizinců na území České republiky, a to jedná-li se o studium delší než tři měsíce. To je případ mých respondentů, kteří přijeli do ČR studovat kompletní studijní program. Až po kladném vyřízení víza studenti předkládají doklad o cestovním zdravotním pojištění, což je tématem následující kapitoly.⁶⁵

V mém průzkumu respondenti odpovídali na otázku, jaké mají osobní zkušenosti s cizineckými úřady. Na škále 1 - 5, přičemž čísla vyjadřují stejné hodnoty jako známkování ve škole, tedy 1 znamená nejlepší, 5 nejhorší. Nejfrekventovanější hodnocení bylo 3 a 4. Dalo by se tedy shrnout, že většina studentů považuje fungování cizineckých úřadů za dobré/průměrné až horší. Pouze 1 respondent ze 70 označil fungování úřadů za vynikající. Naopak 13 respondentů jej označilo za velmi špatně fungující. Výsledky můžeme vidět na grafu č. 8. Není to nijak překvapující zjištění vzhledem k obecné pověsti úřadů, stále se měnících pravidel a všeobecně známé nelibosti lidí k administrativě. Jako nejčastější problém související s vízovou povinností uvádějí respondenti dlouhé čekací doby na vízum (3 - 6 měsíců). Zákon o pobytu cizinců stanoví pro vyřízení žádosti standardní lhůtu 60 dnů ode dne podání žádosti. Úřady však tuto lhůtu často nestíhají. Respondenti relativně často uvádějí překročení právě této čekací lhůty úřady.

⁶⁵ Občané třetích zemí. Vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé). Účel studium. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d](http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d)

Jak také uvádí - MKC Praha: *“Zejména u některých zemí (např. Turecko, Vietnam, Írán, Ukrajina a Ruská federace) akademické instituce opakovaně poukazovaly na to, že někteří studenti nemohli nastoupit ke studiu, protože jejich žádosti nebyly vyřízeny ve správních lhůtách a často ani ne během mnoha týdnů poté. Průtahy a nedodržování lhůt bez udání důvodu byly označovány za běžné, opakované a mimořádně problémové. Pro některé studenty to znamená nemožnost nastoupit ke studiu, pro ostatní často nemalé finanční výdaje či pozdní nástup ke studiu.”*⁶⁶ Dlouhodobé vízum za účelem studia se vydává na dobu, na kterou prokážete potvrzení o studiu, nejdéle však na dobu 6 měsíců. Poté si jej student musí opět obnovit. Na Fóru migrantů v blogu iDNES si můžeme přečíst další komentáře od cizinců. Stížnosti se týkají právě nutnosti prodlužování studentských víz. *„Studentská víza se vydávají jenom na jeden rok s možností prodloužení a jsou navíc striktně spojena se studentským statutem. V praxi to znamená, že většina cizinců ze zemí mimo Evropskou unii nebo Schengen musí opustit Česko hned po promoci, pokud si nezačnou hledat práci a nezažádají o jiný typ víza ještě před ukončením studia. Vzhledem k tomu, že lhůta pro vyřízení žádosti je 90 dnů ode dne jejího podání, musí to všechno studenti zvládnout zároveň s dopisováním diplomky, oborové práce či disertace a s přípravami na závěrečné zkoušky.”*⁶⁷ Tato situace velmi nenapomáhá k rozhodnutí studenta zůstat v zemi a zapojit se jako kvalifikovaný pracovník na český pracovní trh.

Při žádosti o vízum někteří studenti zmiňovali nutnost předložení bankovního účtu s rozdílnými požadovanými částkami a pravidelným příjmem, jiní museli vlastnit kreditní kartu. V tomto ohledu se výpovědi respondentů velmi rozcházejí. Podle MV ČR musí žadatel prokázat kromě cestovního dokladu, fotografie, také doklad o zajištění ubytování, potvrzení o přijetí ke studiu a také prostředky k pobytu pro účely dlouhodobého víza. *„Pro účely dlouhodobého víza (s výjimkou podnikání) je cizinec povinen prokázat zajištění prostředků ve výši 15násobku částky existenčního minima (dle nařízení vlády 409/2011 Sb. 2200 Kč), s tím, že se tato částka za každý celý měsíc předpokládaného pobytu na území (s*

⁶⁶ Problémy v migraci a mobilitě studentů a odborných pracovníků. [on line]. [cit. dne 18. 10. 2014]. Dostupné na www: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/problemy-v-migraci-a-mobilite-studentu-a-odbornych-pracovniku>

⁶⁷ Lákaají do Česka vzdělané cizince, ale zahraniční studenty vyhánějí. [on line]. [cit. dne 05. 09. 2014]. Dostupné na www: <http://forummigrantu.blog.idnes.cz/c/155619/Lakaji-do-Ceska-vzdelane-cizince-ale-zahranicni-studenty-vyhaneji.html>

výjimkou prvního) zvyšuje o 2násobek částky existenčního minima, tedy např. pro pobyt od 1.1.-30.6. by to bylo $(15 \cdot 2200) + (5 \cdot 2 \cdot 2200) = 33\,000 + 22\,000 = 55\,000,-$ Kč.⁶⁸

Způsobů, jak tyto příjmy doložit, je několik. Může to být jak uváděný výpis z účtu, tak kreditní karta či jiný doklad o finančním zajištění. „Dlouho jsem čekala na vízum, 3 - 4 měsíce. Měla jsem potíže s vyřizováním víz už v ČR. Dalším problémem byla jazyková bariéra. Potíže při hledání práce při studiu – nebylo to legální, a také jsem měla velké potíže při hledání práce po studiu.“ Uvedla v mém dotazníku žena z Běloruska.

Respondenti uváděli také potíže s českým velvyslanectvím na Ukrajině či ve Vietnamu. Někteří měli také potíže s vyřizováním víz již v ČR (často díky jazykové bariéře). Respondenti opakovaně zmiňují také to, že úředníci na OAMPU,⁶⁹ kteří pracují pravidelně s cizinci, často nehovoří žádným cizím jazykem, ani anglicky. Někteří respondenti uvádějí jako problém svou vlastní neznalost postupů a fungování systému či nedostatek prostředků (financí) a komplikovanou administrativu. Žena z Ukrajiny uvádí jako největší překážku příliš dlouhé čekání na vízum, v jejím případě půl roku. Také studentka z Vietnamu sděluje potíže již od počátku s neochotnými českými úředníky na české ambasádě ve Vietnamu, kteří se nesnažili spolupracovat. Mexický student si naopak stěžoval na neochotu úředníků na ministerstvu v ČR. Podle jeho mínění by hodnocení nemělo být anonymní, protože by se měli zvýhodňovat studenti z prestižních univerzit. Dotazníkové šetření ICP uvádí nespokojenost 2/3 imigrantů s fungováním OAMP. Problémem je také nízká informovanost, časté změny zákonů a pravidel, jazyková bariéra, a to především ze strany úředníků. Přivítali by také zjednodušení a především zrychlení získávání či prodlužování povolení k pobytu – víz, změnu diskriminačních zákonů, zlepšení chování úředníků na samotných úřadech.⁷⁰

Diskutuje se také o možnosti zneužívání víza za účelem studia ve formě padělání dokladu o nostrifikaci studia skrze zprostředkovatele. Mělo by se jednat - podle úředníků OAMPU - o desítky až stovky studentů s takto padělanými doklady. Konkrétní studijní oddělení však často zmiňují, že žádné falešné doklady nezaznamenaly.⁷¹ Pro studenty je čekání na udělení víza jistě stresující. Závisí na něm totiž to, zda budou moci nastoupit na vysokou školu, kam složili přijímací zkoušky. Výjimkou není ani neudělení víza. Častými

⁶⁸ Prostředky k pobytu. Prostředky k pobytu pro účely dlouhodobého víza. [on line]. [cit. dne 01. 02. 2015].

Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/prostredky-k-pobytu-pro-ucely-dlouhodobeho-viza.aspx>

⁶⁹ Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR

⁷⁰ Jak se žije migrantům a migrantkám na území hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření. Praha: Integrované centrum Praha, o.p.s., 2014. [on line]. [cit. dne 04. 12. 2014]. Dostupné na www: http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf

⁷¹ Libichová, Lenka, *Vztahy mezi imigranty a úřady v České republice: cizinecká policie*. Praha: FFUK, 2012

důvody neudělení víza jsou chyby v žádosti, na něž uchazeče o studium na českých zastupitelských úřadech nikdo neupozorní.⁷² Pokud pak studenti vízum získají a chtějí absolvovat celý studijní program, musí si toto vízum několikrát obnovit. Těsně po ukončení studií mají možnost pracovat v ČR i bez pracovního povolení, ovšem jen v případě, že si dokážou práci velmi rychle obstarat. Do mého průzkumu nebyli zahrnuti zahraniční studenti, kteří přijeli na základě vládního stipendia. Vládní stipendia ke studiu na veřejných vysokých školách v ČR jsou však významnou součástí dvoustranné rozvojové spolupráce. Každoročně jsou poskytnuta více než 130 novým studentům z rozvojových zemí. Celkový počet stipendistů v ČR je přibližně 500.⁷³

Problémy spojené s mobilitou studentů se zabývá dlouhodobě také Multikulturní centrum Praha, které sepsalo v roce 2012 text shrnující hlavní problémy, se kterými se potýkají vysokoškolské a jiné odborné instituce v oblasti mobility a migrace studentů a odborných pracovníků. Stalo se tak u příležitosti kulatého stolu. Mezi hlavní a nejčastěji se opakující problémy uvedli: špatnou komunikaci orgánů se žadateli a jejich nízkou informovanost, ubytování a jeho potvrzení, komplikovanost a zdlouhavost vízového procesu (a nedodržování zákonných lhůt) a také nedostatečnou jazykovou vybavenost úředníků (neznalost angličtiny). Potíže jim činily klasifikace studia na vzdělání a studium, systém Visapoint,⁷⁴ ohlašovací povinnost, problém s vládními stipendii, nutnost osobní účasti při žádosti a vyzvednutí žádosti o vízum, problémy se zdravotním pojištěním, finanční náklady na administrativu a fungování zprostředkovatelských agentur a další.⁷⁵

⁷² Libichová, Lenka, *Vztahy mezi imigranty a úřady v České republice: cizinecká policie*. Praha: FFUK, 2012

⁷³ Stipendia. [on line]. [cit. dne 16. 01. 2015]. Dostupné na www:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/stipendia/index.html

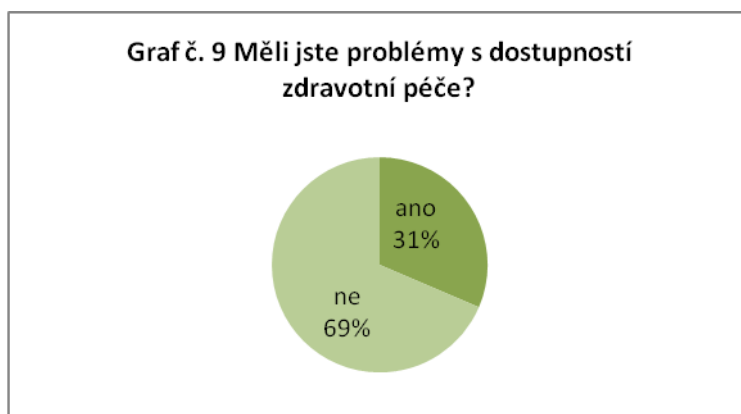
⁷⁴ Visapoint je internetový systém ministerstva zahraničních věcí, prostřednictvím kterého se cizinec může registrovat k podání všech žádostí o pobytová oprávnění na území České republiky.

⁷⁵ Problémy v migraci a mobilitě studentů a odborných pracovníků. [on line]. [cit. dne 16. 01. 2015]. Dostupné na www: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/problemy-v-migraci-a-mobilite-studentu-a-odbornych-pracovniku>

5.2.3. Zdravotní péče

V nadcházející stručné kapitole se budu zabývat otázkou nabídky zdravotní péče pro migranty za účelem studia. Jak můžete sledovat na grafu č. 9, na otázku, zda měli problémy s dostupností zdravotní péče, odpovědělo 31 % respondentů pozitivně, zbylých 69 % negativně. Většina respondentů tedy žádné problémy s dostupností zdravotní péče v ČR neměla, 22 ze 70 oslovených však nějaké větší či menší potíže zaznamenali. Právě zdravotní pojištění pro cizince patří k nejkritizovanějším aspektům českého sociálního systému.

Cizinecký zákon ukládá všem cizincům povinnost mít platné zdravotní pojištění během pobytu na území ČR. Podle MV ČR po kladném vyřízení žádosti je imigrant povinen zastupitelskému úřadu ČR před vyznačením víza předložit doklad o cestovním zdravotním pojištění a „*musí z dokladu o cestovním zdravotním pojištění vyplývat, že je sjednáno v rozsahu komplexní zdravotní péče u pojišťovny, která je oprávněna provozovat toto pojištění na území ČR.*“⁷⁶ Kritizován je především fakt, že cizinci nemají přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění a musejí tedy využívat komerční zdravotní pojištění. To je doprovázeno častými problémy.⁷⁷ Ztížený přístup k veřejnému zdravotnímu pak nemají pouze cizinci – studenti, ale také cizinci s již trvalým pobytem v ČR. Komerční pojištění je obvykle dražší než pojištění veřejné. Rozhodně se tento typ pojištění nedá považovat za výhodný a účelný.

⁷⁶ Doklad o cestovním zdravotním pojištění při pobytu delším než 90 dnů. [on line]. [cit. dne 03. 03. 2015]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-cestovnim-zdravotnim-pojisteni-pri-pobytu-delsim-nez-90-dnu.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-cestovnim-zdravotnim-pojisteni-pri-pobytu-delsim-nez-90-dnu.aspx)

⁷⁷ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010, str. 106

Podle závěrečné zprávy z dotazníkového šetření vytvořené ICP Praha vyplývá následující: „*Z hodnocení jednotlivých aspektů života v Praze je patrné, že migranti vnímají relativně pozitivně zdejší zdravotní systém - 73 % je spokojeno s jeho úrovní a 72 % s jeho dostupností.*“⁷⁸ Cizinci obvykle nekritizují kvalitu a dostupnost péče, naopak uvádějí, že v akutních případech dostávají kvalitní a spolehlivou lékařskou péči. Problém je pro ně spíše přístup k dlouhodobé zdravotní péči ve formě prevence, která je u komerčních pojišťoven velmi nákladná a problematická.

Povinnost dokladu o cestovním zdravotním pojištění u mých respondentů odpadá u studentů z Bosny a Hercegoviny, kteří spadají do kategorie, od kterých tento doklad není požadován: „*Z důvodu uzavření mezinárodní dohody o spolupráci v oblasti zdravotnictví a sociálním zabezpečení není cestovní zdravotní pojištění požadováno po občanech Bosny a Hercegoviny, Černé Hory, Chorvatska, Japonska, Jemenu, Kuby, Makedonie, Srbska a Turecka.*“⁷⁹

Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR dlouhodobě usiluje o zahrnutí všech migrantů do veřejného zdravotního pojištění a je proti tzv. kultivaci komerčního pojištění. Mezi nejčastější problémy zmiňovaného komerčního pojištění jsou nepojistitelnost některých nemocí (např. léčba vrozených vad, léčba cukrovky, epilepsie, psychiatrických nemocí či zubní péče nad rámec akutních bolestivých stavů), omezení péče, složitější každodenní přístup ke zdravotní péči či zanedbávání zdravotní péče a prevence.⁸⁰ Komerční pojišťovny pak nepodléhají téměř žádné regulaci. Mohou např. odmítnout migranta pojistit.⁸¹ Jeden z problémů, který popisovala respondentka z Ruska, by se dal shrnout tak, že lékaři, když vidí komerční pojištění, nemají velkou chuť pacienta ošetřit. Někdy ho dokonce zcela odmítají.

⁷⁸ Jak se žije migrantům a migrantkám na území hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření. Praha: Integrační centrum Praha, o.p.s., 2014. [on line]. [cit. dne 10. 11. 2014]. Dostupné na [www: http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf](http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf)

⁷⁹ Doklad o cestovním zdravotním pojištění při pobytu delším než 90 dnů. [on line]. [cit. dne 03. 03. 2015]. Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-cestovnim-zdravotnim-pojisteni-pri-pobytu-delsim-nez-90-dnu.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-cestovnim-zdravotnim-pojisteni-pri-pobytu-delsim-nez-90-dnu.aspx)

⁸⁰ Pro migranty risk, pojišťovnam zisk: kampaň za zdravotní pojištění migrantů a migrantek. [on line]. [cit. dne 10. 11. 2013]. Dostupné na [www: http://migration4media.net/2012/09/26/pro-migranty-risk-pojistovnam-zisk-kampan-za-zdravotni-pojisteni-migrantu-a-migrantek/](http://migration4media.net/2012/09/26/pro-migranty-risk-pojistovnam-zisk-kampan-za-zdravotni-pojisteni-migrantu-a-migrantek/)

⁸¹ Zdraví na prodej? Zisky pojišťoven na úkor léčení migrantů. [on line]. [cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na [www: http://nesehnuti.blog.idnes.cz/c/296227/Zdravi-na-prodej-Zisky-pojistoven-na-ukor-leceni-migrantu.html](http://nesehnuti.blog.idnes.cz/c/296227/Zdravi-na-prodej-Zisky-pojistoven-na-ukor-leceni-migrantu.html)

„Komerční pojišťovny uplatňují obecnou výlukou z proplacení léčby zdravotních problémů, jejichž příčina vznikla ještě před uzavřením pojištění; ...v praxi je tedy značná nejistota, zda bude poskytnutá péče pojišťovnou proplacena. Toho jsou si vědomi i lékaři, kteří většinou po migrantech a migrantkách pojištěných u těchto pojišťoven požadují vysoké zálohy či platbu předem v hotovosti, než jim zdravotní péči poskytnou.“⁸² U migrantů to pak vyvolává nejen nedůvěru v český zdravotní systém, ale i obavy o vlastní zdraví a s nimi spojené finanční problémy či dokonce dluhy. Návrhem na zlepšení této situace je zahrnutí migrantů s dlouhodobým pobytem do veřejného zdravotního pojištění.

⁸² Zdraví na prodej? Zisky pojišťoven na úkor léčení migrantů. [on line]. [cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na www: <http://nesehnuti.blog.idnes.cz/c/296227/Zdravi-na-prodej-Zisky-pojistoven-na-ukor-leceni-migrantu.html>

5.3. Otázka diskriminace a skrytého rasismu

Podle veřejného mínění je diskriminace a rasismus na vysokých školách téměř minimální. I přesto se však zahraniční studenti setkávají občas s negativními reakcemi okolí spojenými s jejich etnickým původem, jazykovou dovedností či náboženstvím. 64 % mých respondentů vypovědělo, že se s diskriminací či rasismem nesetkali, 36 % naopak ano (viz graf č. 10). Někteří zároveň zmiňují, že se s rasismem nesetkali ani tak ve škole, ale spíše při běžných každodenních aktivitách např. v obchodě, v městské hromadné dopravě, na ulici, v nemocnici atd.

Respondenti často hovoří o tzv. skryté diskriminaci, kterou cizinci pocítují při hledání zaměstnání, při vyřizování administrativy na úřadech a ve zdravotnickém sektoru. Univerzitní prostředí naopak považují za velmi otevřené a tolerantní vůči cizincům. I přesto ale někteří přiznávají osobní negativní zkušenost s diskriminačním projevem profesorů na jimi navštěvovaných vysokých školách. Toto tvrzení uvádějí nejčastěji rusky mluvící studenti neovládající český jazyk. 2 % respondentů uvedlo, že pocítili také náboženskou diskriminaci. Někdy s pocitem diskriminace může částečně souviset také fakt, že cizinci instinktivně vyhledávají častěji kontakt se svými krajany – je to jednodušší, neexistuje zde jazyková ani kulturní bariéra. A tak se vytvářejí drobné komunity a tzv. dobrovolná separace. K českým spolužákům je pak o to těžší se přiblížit. I když v tomto případě nelze mluvit o diskriminaci, ale spíše o míře samotné integrace.

Studenti, kteří neovládají znalost českého jazyka, si podle mého dotazníku stěžují především na přístup úředníků při vyřizování byrokracie (víza či nostrifikace). Proces je pro ně mnohdy obtížný, pokud neovládají češtinu. Jak už bylo řečeno v předešlé kapitole, stává se velmi často, že úředníci na postech věnovaných agendě migrace nemají dostatečné jazykové znalosti. Někteří respondenti se setkali s neslušným chováním ze strany úředníků podmíněným jejich špatnou znalostí češtiny, stejně tak při žádosti o lékařskou péči či při vyřizování komplexního pojištění. V pracovním prostředí pocítili respondenti diskriminaci u pozic, kde byla vyžadována komunikace pouze v češtině. Nejčastěji si stěžují ruští studenti na obecně vulgární reakce a nepřátelské chování ze strany veřejnosti.

Podle mínění mých respondentů Češi upřednostňují v zaměstnání Čechy před cizinci, a to i v případě, pokud mají cizinci lepší kvalifikaci či vyšší vzdělání. Jak Rusové, tak i Ukrajinci se cítí být silně znevýhodňováni nejen před Čechy, ale i před ostatními migranty díky ruskému kontextu a obecně panující nevraživosti a negativní atmosféře vůči Rusům přetrvávající i dnes v ČR.

„V české veřejnosti je stále patrný negativistický pohled vůči všemu „ruskému“, což pramení především z nezapomenutelného vpádu spojeneckých vojsk v roce 1968.“⁸³ A nejen to, Češi obvykle nedokážou odlišit ani migranty z ostatních postsovětských zemí a nedělají rozdíly mezi rusky mluvícími jedinci, ať už pocházejí z Ruska, Ukrajiny či třeba z Kazachstánu. „Výstup na debatě během hodiny, (vyučující) zkritizoval to, že jsem prezentovala celou skupinu, když ostatní byli Češi (a já Ukrajinka).“ Popisuje negativní zkušenost z akademického prostředí jedna Ukrajinka.

„Měla jsem vyučující, která je původem z Litvy, a to mělo vliv na její percepci mého studijního výkonu. Běžně se setkávám s tím, že vyučující se myslí, že češtině nerozumím, a to je dost ponižující.“ Popisuje chování vyučujícího ruská studentka ovládající perfektně český jazyk. *„...diskriminace je i na školách. Moje dcera začala studovat na Vysoké škole ekonomické. Pak ale musela přestoupit na University of New York v Praze, kvůli diskriminaci.“⁸⁴* Podle komentářů respondentů je na některých - často technických školách - znalost angličtiny českých vyučujících na velmi nízké úrovni. Dalo by se tedy shrnout, že

⁸³ Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. Století*. Praha: Portál, 2001, str. 73

⁸⁴ Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf](http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf)

pocit diskriminace u studentů migrantů je nejčastěji spojen s ruským původem nebo s neznalostí českého jazyka.

Podle dotazníkového šetření Drbohlava a spol. nazvaného Ruská komunita v České republice uvedlo „57 % respondentů, že nemá negativní zkušenosti s občany Česka a plně dvě třetiny nemají pocit, že by byli diskriminováni kvůli svému původu.“⁸⁵ To však nic nemění na tom, že dle výzkumu veřejného mínění patří občané bývalého Sovětského svazu a Ruska k vůbec nejméně oblíbeným cizincům na území ČR.⁸⁶

Rasa a etnicita je i dnes diskutované téma, oba fenomény se prolínají a nelze je zcela oddělit. „...diskriminace založená na předpokladu vrozených a nezměnitelných vlastností (rase) je často silnější a hůře změnitelná než etnická diskriminace, která na „rasových“ odlišnostech nestaví.“⁸⁷ V našem případě se jedná, z pohledu ruských a ukrajinských respondentů, spíše o diskriminaci založené na etnickém původu jedince. Tato diskriminace je vyživována stereotypy v majoritní společnosti. I zahraniční studenti často uvádějí opakující se stereotypy. Ty však lze považovat za určitý způsob obrany každé společnosti, neboť se jedná o formu rozpoznání standardizovaného chování. Právě o stereotypech můžeme nejčastěji slyšet v souvislosti s rasismem a diskriminací. Napomáhají k typizovaným představám o kulturní specifičnosti dané skupiny. Tyto stereotypy nemusejí vypovídat o sociální realitě a neposkytují nutně přesný obraz toho, co lidé skutečně dělají.⁸⁸

„Stereotypy přispívají k vymezování vlastní skupiny ve vztahu k ostatním tím, že poskytují přehlednou „mapu“ sociálního světa a že se na ně lze odvolávat při snahách o ospravedlnění systematických nerovností v přístupu ke zdrojům.“⁸⁹ Na stereotypy obecně nelze tedy nahlížet pouze negativně – jak bývají obecně používány např. v médiích. Napomáhají vlastně k lepší identifikaci jednotlivých etnických skupin. Ačkoli ne všechny stereotypy jsou založeny na pravdivém tvrzení, jsou přirozenou součástí naší společnosti. V případě mých respondentů se opakovaly stereotypy především vůči ruskojazyčným jedincům.

⁸⁵ Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, IN Šetření Drbohlav, Lupták, Janská, Bohuslavová Praha: Portál, 2001, str. 77

⁸⁶ Ibidem

⁸⁷ Eriksen, Thomas Hylland, *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, str. 27

⁸⁸ Ibidem

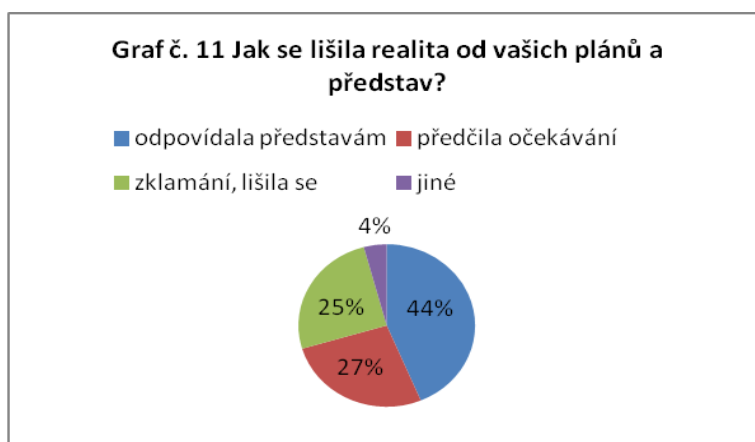
⁸⁹ Ibidem, str. 55

V české společnosti obecně panuje přesvědčení, že Rusové spíš spoléhají na znalost ruštiny. Což si troufám tvrdit, že u vysokoškolských studentů neplatí. Napomáhá tomu také fakt, že je v jejich vlastním zájmu se česky naučit, aby mohli studovat bez poplatků. Velmi často jezdí jak ruští, tak ukrajinští studenti nejprve na jazykový kurz češtiny a až teprve potom nastupují na vysokou školu. Mají potom díky tomu mnohem širší možnost bezplatného studia na státní škole. Počáteční poplatek za kurz je každopádně mnohem nižší, než kdyby nastoupili na soukromou školu a absolvovali vyučování v angličtině. Ukrajinští studenti si zase stěžují na nepochopení rusko-ukrajinských vztahů ze strany Čechů a také, že je Češi zaměňují s Rusy. Ačkoli se ojedinělé případy etnické diskriminace objevují i na českých vysokých školách, převážná většina studentů uvádí pozitivní zkušenost, že se s žádnou formou diskriminace či rasismu nesetkala.

5.4. Představy imigranta před příjezdem versus realita

Před rozhodnutím vycestovat za účelem studia do vzdálené země si migrant vytváří v hlavě subjektivní představy o nastávající realitě. Jak reagují studenti na otázku, která se lišila realita od vašich plánů a představ? Výsledky vidíme na grafu č. 11. Nejvíce (31 respondentů, tedy 44 %) odpovědělo, že realita odpovídala jejich představám. Ovšem velké procento bylo také velmi zklamáno (18 respondentů, tedy 25 %), jejich původní představy a očekávání se od reality velmi lišily. Naopak nemalá část (19 respondentů, tedy 27 %) podotýká, že realita předčila jejich představy. Zbylí 3 respondenti raději uvedli vlastní upřesňující komentář. Ukrajínští respondenti se často cítili ukřivdění a zklamání po sociální stránce, ze stereotypů vůči rusky mluvícím lidem a také v otázce zdravotnictví.

Migrací za účelem studia, ale také obecně studiem v zahraničí se zabýval také např. pořad Crossing, rozhlasové křižovatky stanice ČRo Radio Wave,⁹⁰ kde se studenti podíleli o své zkušenosti ze studia v zahraničí. Zmiňovali zde své představy, náklady na studium, jazykovou bariéru atd. Ruský student zde např. zmínil zásadní rozdíl mezi českým a ruským vysokoškolským systémem. V Rusku jsou ve studijním programu určeny všechny předměty ke splnění jako povinné a je nezbytné je plnit v určitém pořadí. Naopak v ČR je systém založený na kreditech a v rámci studijních programů se obvykle objevují, jak povinně volitelné, tak volitelné předměty, což spousta zahraničních studentů oceňuje. Často je studium spojeno s rozhodnutím rodičů, kteří na studium svých dětí vynaloží vysoké náklady. Český studijní systém je celkově charakterizován mnohem individuálnější přístupem, než ruský, ukrajinský či např. vietnamský.

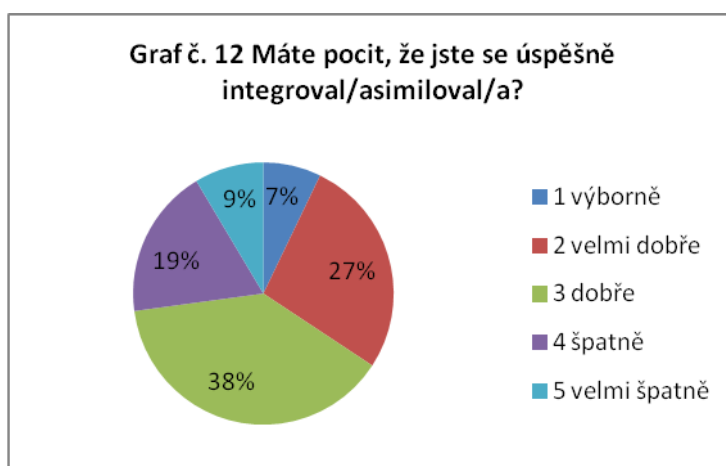
⁹⁰ Proč je pro cizince těžké vystudovat v Česku magistra? [on line]. [cit. dne 30. 12. 2014]. Dostupné na [www: http://www.rozhlas.cz/radiowave/crossings/zprava/proc-je-pro-cizince-tezke-vystudovat-v-cesku-magistra--1286493](http://www.rozhlas.cz/radiowave/crossings/zprava/proc-je-pro-cizince-tezke-vystudovat-v-cesku-magistra--1286493)

5.4.1. Adaptace a asimilace

„...průběh migrace a následnou adaptaci na nové podmínky podstatně ovlivňuje dosavadní sociální zkušenost migranta a jeho kultura. Kulturní charakteristiky nesouvisejí pouze s jeho etnicitou, resp. národností, ale též s jeho vzděláním nebo sociálním a ekonomickým postavením v zemi původu...“⁹¹

V citaci Z. Uherka si můžeme všimnout několika podstatných postřehů, a to např., že jsme do jisté míry i dnes determinováni kulturou, ve které vyrůstáme. Vysvětluje zde hypotézu, že pro pochopení chování migranta je nutné znát jeho vlastní kulturu. A zároveň upozorňuje, že etnicita není jediným ukazatelem a určovatelem integrace a adaptace. Svou roli, jak se imigrant adaptuje či asimiluje, hraje jeho sociální status ve společnosti, ale také např. jazykové dovednosti a předešlé vzdělání. To vše ovlivňuje jeho adaptaci a asimilaci.

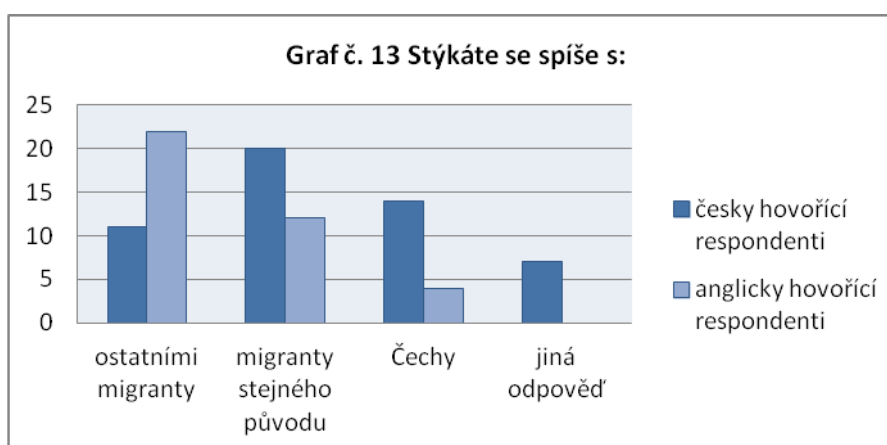
Do jaké míry se sami cizinci cítí být integrováni a asimilováni do majoritní české společnosti? Respondenti měli možnost odpovídat, jakou mírou se cítí být integrováni a asimilováni na škále 1 - 5 (známkování jako ve škole, tedy 1 – výborně, 5 velmi špatně). Že se cítí být výborně asimilováni/integrovaní uvedlo pouze 7 % respondentů, velmi dobře udává již 27 % respondentů. Průměrně dobře přijato se cítí být největší procento, a to 38 %. Spíše špatně asimilováno se cítí být 19 % a prakticky nepřijati se cítí být respondenti z 9 procent.

⁹¹ Uherek Zdeněk, Korecká Zuzana, Pojarová Tereza a kol., *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, str. 5-6

Jako příklad rozdílného vnímání společenských norem a zvyků uvádí jedna ukrajinská respondentka: „Nechápu zvyk všude zdravit neznámé osoby (v práci, ve výtahu apod.). Nechápu pokusy za každou cenu skloňovat cizojazyčná příjmení, která nemají koncovku a neskloňují se – šťve mě to hodně. Čeští komerční zaměstnavatelé často nechtějí přijmout cizince.“ Nastiňuje tak subjektivně pociťované kulturní rozdíly a jedno z často diskutovaných témat v ČR – zda přechylovat či nepřechylovat cizí ženská příjmení.⁹² Odborníci ani veřejnost se v otázce přechylování zcela neshodnou. Dělí se na pomyslné dva tábory jeho příznivců a odpůrců.

Otázku spokojenosti migrantů na území města Prahy řeší např. také Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření ICP. Podle jejich výsledků celková spokojenost roste se vzděláním, v případě vysokoškolsky vzdělaných dosahuje 81 % oproti středoškolsky vzdělaným se 72 %.⁹³ S otázkou míry asimilace a integrace souvisí také to, zda imigranti preferují stýkání se spíše s migranty stejného původu, ostatními migranty či s Čechy. 20 česky mluvících imigrantů odpovědělo, že se stýkají především s migranty stejného původu, 14 respondentů s Čechy a pouze 11 s ostatními migranty. Zbylých 7 respondentů uvádějí kombinaci všech možností. U anglicky mluvících imigrantů studentů uvedlo nejvíce, tedy 22 respondentů, že se stýkají spíše s ostatními migranty, naopak pouze 12 respondentů frekventuje spíše imigranty stejného původu a pouze 4 respondenti jsou v kontaktu s Čechy. Je zajímavé pozorovat, že česky hovořící imigranti-studenti jsou nejčastěji v kontaktu s komunitou imigrantů stejného původu, zároveň jsou také v intenzivním kontaktu s majoritní většinou viz graf č. 13.

⁹² Tématem přechylování jsem se zabývala také ve své seminární práci k předmětu Lingvistické antropologie, viz Zábranská, Agáta, *Přechylování příjmení jako kulturní problém*. Praha: FFUK, 2013.

⁹³ Dotazníkové šetření bylo uskutečněno z počtu 706 dotazníků, převládaly národnosti: Ukrajina 31 %, Rusko 22 %, Vietnam 19 %, bývalá SSSR 13 %, ostatní 15 % s vysokým podílem vysokoškolsky vzdělaných

Naopak pouze anglicky mluvící studenti dávají přednost společnosti ostatních imigrantů, kteří nemusí být nutně stejné národnosti. Jejich kontakt s Čechy je pak značně omezený, což může být způsobeno nikoli nedostatkem snahy, ale právě jazykovou bariérou. Proto jedním z témat dotazníkového šetření ICP bylo, zda migranti usilují o vztahy s Čechy, nebo zda svá přátelství budují spíše uvnitř migrantských komunit. „*Na otázky zabývající se soužitím migrantů a majority odpovědělo přes 90 % respondentů a z odpovědí vyplývá, že ačkoli se migranti s Čechy stýkají rádi, zároveň by uvítali více příležitostí trávit s Čechy čas, většinu přátel nacházejí migranti opět v migrantských komunitách. Vztahy uvnitř migrantských komunit nevyhledává pouze minimum dotazovaných (s tvrzením „Rád/a se stýkám s migranty“ nesouhlasilo jen necelých 5 % dotazovaných, a pouze 6 % mezi nimi nemá většinu přátel), v případě vztahů s Čechy jsou pak negativní odpovědi o něco častější a pohybují se kolem 6 %*“.⁹⁴ I respondenti v mém případě se shodovali na složitém navazování vztahů s Čechy. Nabízí se zde otázka, zda by se především na akademickém poli nedaly lépe rozvíjet vztahy mezi imigranty a ostatními studenty, např. ve formě společných aktivit. Je však také přirozené, že ze strany českých studentů s narůstajícím věkem klesá obvykle snaha seznamovat se s novými lidmi. Ať již v případě omezeného volného času, pracovních povinností, anebo trvalého vztahu. V případě imigranta, který zde nemá zázemí, je logičtější snaha o vybudování nových přátelství a vztahů i jeho společenské a sociální základny.

Na otázku, zda museli studenti při pobytu v ČR nějak výrazně změnit své zvyky a modely chování, odpovědělo 73 % respondentů záporně. 26 % naopak přiznalo, že museli své zvyky měnit. V některých případech se to ani tak netýkalo studia jako spíše způsobu trávení volného času, kulturních projevů (jíst s uzavřenou pusou, smrkání na veřejnosti), komunikace mezi lidmi. Studenti uváděli také svou snahu nemluvit rusky na veřejnosti, nutnost se osamostatnit či změnu společenského života k horšímu (méně přátel, nižší intenzita společenského života). Pro některé byla těžká také samotná změna studijního systému a čtení materiálů v cizím jazyce a s tím spojená sebekázeň a disciplína. „*Zklamáná jsem byla kvůli nějakým reáliím, ale za to můžu osobně já sama. Ale zklamání jsem zažila i na úrovni sociální, stereotypy vůči ruskojazyčným lidem jsou v ČR velké*.“ Uvádí respondentka z Ukrajiny. Řešení lepší životní úrovně imigrantů studentů ze zemí mimo EU by mohla být jejich vyšší informovanost o jejich sociálních právech a možnostech. Přispělo by k tomu i lepšího zapojení do společenského života, a to především přímo na vysokých školách.

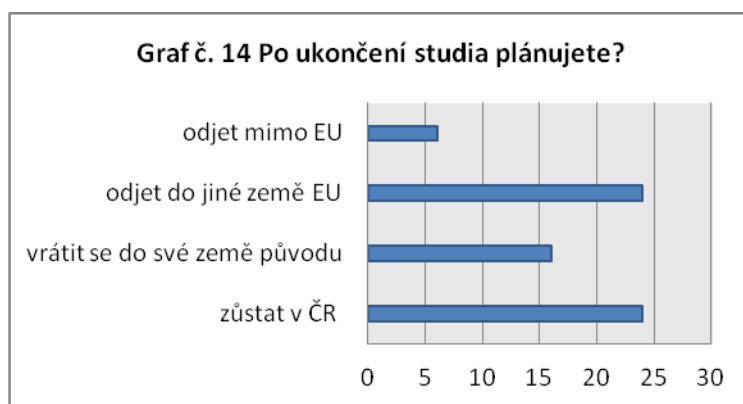
⁹⁴ Jak se žije migrantům a migrantkám na území hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření. Praha: Integrační centrum Praha, o.p.s., 2014. [on line]. [cit. dne 22. 12. 2014]. Dostupné na [www: http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf](http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf)

5.5. Tendence zůstat či reemigrovat

„<Homo migrans> existuje stejně dlouho jako <Homo sapiens>, neboť pohyb z místa na místo patří k podmínkám lidského bytí podobně jako zrození, nemoci a smrt. Migrace jako sociální procesy jsou – pokud si odmyslíme útěky a nucené migrace – odpovědí na více či méně komplexní ekonomické, ekologické, sociální a kulturní podmínky existence člověka.“⁹⁵

Za významnou součást migrace za účelem studia považují také migrační chování zahraničních studentů po dokončení vysokoškolského vzdělání v ČR. Můžeme zmapovat potencionální migrační chování respondentů do budoucna? Mají respondenti tendenci zůstat v ČR i nadále, aktivně se začlenit do českého pracovního trhu nebo se vrátit do rodné vlasti či emigrovat do jiné země EU? Považuji za důležité podotknout, že dotazovaní respondenti byli ve fázi probíhajícího studia. Jak se tedy zachovají po jeho ukončení, lze považovat za momentální odhad či domněnku. Ta se může ještě během studií mnohokrát proměňovat.

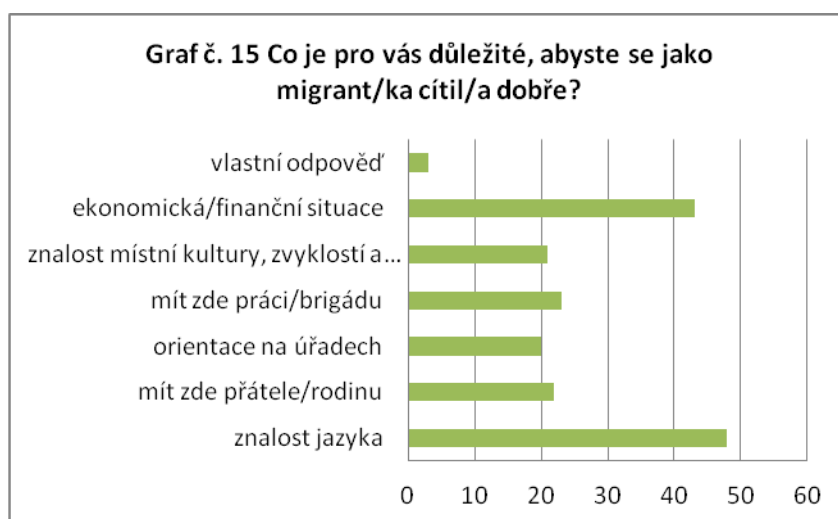
Z mého dotazníkového šetření vyplývá, že po ukončení studia (viz graf č. 14) plánuje 24 oslovených respondentů odjet do jiné země EU a stejný počet respondentů by rád zůstal i nadále v ČR. Možnost vrátit se do své země původu vyslovilo 16 respondentů a pouze 6 studentů uvedlo, že se chystají odjet do země mimo EU, která není zemí jejich původu. Je zajímavé pozorovat, že se shoduje počet studentů, kteří by rádi zůstali v ČR a těch, kteří se chystají odjet do jiné země EU. Jak bychom tyto studenty mohli motivovat, aby i nadále své nově nabyté znalosti a kvalifikace využili spíše u nás než v sousedních zemích EU?

⁹⁵ Bade, K. J., *Evropa v pohybu. Evropské migrace dvou staletí*. Praha: NLN, 2005, str. 7

Přispělo by tomu jistě zvýšení možností praxe již při studiu spolu s plynulejším propojením studentského a pracovního života. Prospělo by zajisté odlehčení byrokratické zátěže v případě, že zde imigrant ukončil kompletní vysokoškolské vzdělání. Měli bychom se snažit být konkurenceschopní i v kontextu jiných zemí EU a nabídnout studentům lepší pracovní příležitosti. Je zajímavé podotknout, že v České republice v roce 2010 tvořili studenti s cizím státním občanstvím 8,4 % ze všech studentů vysokých škol.⁹⁶ „Je také důležité, kam směřují po absolvování vysoké školy. Pokud v hostitelské zemi zůstávají, představují zahraniční studenti jednu z cest, jak získat vysoce kvalifikované imigranty (a přitom se nepodílet na financování jejich předchozího studia). Pokud se vracejí domů, působí často jako <vyslanci> zemí, kde studovali.“⁹⁷

Zajímalo mě také související téma vycházející z osobních potřeb, co je pro imigranta za účelem studia nejdůležitější, aby se cítil v ČR dobře? Nejvíce respondentů uvádí, že je pro ně na prvním místě nejdůležitější znalost místního jazyka (viz graf č. 15). Jazyk je také jeden z hlavních prvků úspěšné integrace do majoritní společnosti. Podobně důležitá je však i ekonomická soběstačnost a finanční situace, tedy již výše zmíněná jistota zajištění práce a zaměstnání v dané zemi. Mezi další podstatné důvody patří mít zde v ČR přátele a rodinu, ale rovněž znalost místní kultury, zvyklostí a tradic. Dále lze zmínit např. jednodušší orientaci na úřadech a přátelské chování ze strany Čechů.

⁹⁶ Internacionalizace vysokého školství a mobilita studentů očima OECD. [on line]. [cit. dne 01. 11. 2013]. Dostupné na [www:https://vsmonitor.wordpress.com/2012/10/29/internacionalizace-vysokeho-skolstvi-a-mobilita-studentu-ocima-oecd/](https://vsmonitor.wordpress.com/2012/10/29/internacionalizace-vysokeho-skolstvi-a-mobilita-studentu-ocima-oecd/)

⁹⁷ Ibidem

Anglicky mluvící studenti uvádějí na prvním místě ekonomickou situaci. Hned poté však následuje znalost jazyka. Dále pak poznání místní kultury, zvyklostí, tradic a efektivní administrativní postupy. V neposlední řadě je pro ně důležité cítit přátelskou atmosféru ze strany místních obyvatel a být v kontaktu především s Čechy. Nepociťovat známky rasismu a diskriminace. Uvítali by také změnu chování cizinecké policie k lepšímu.

Respondenti z Bosny a Hercegoviny vzhledem k vysokému podílu vysoce vzdělaných osob nemají obvykle s integrací velké problémy. Většinou se uplatní v oblasti obchodu, podnikání, studia či práce ve službách.⁹⁸ Ruská a ukrajinská migrační mobilita často souvisí s podmínkami života v těchto oblastech. Tyto země spojuje vyšší nezaměstnanost, nižší kvalita života, chudoba, nedostupnost lékařské péče, v neposlední řadě také zhoršující se dostupnost a kvalita vzdělání.⁹⁹ Řada ukrajinských vysokoškoláků v minulých letech po dostudování úspěšně působila v různých vědeckých institucích na území Československa, jako např. archeolog I. Borkovský. A můžeme říct, že tato tendence přetrvává dodnes. Hodnotový systém tradiční ukrajinské skupiny v ČR nevykazuje zásadní odlišnosti, tudíž se její občané relativně úspěšně integrují do majoritní společnosti. Vyšší je u nich pouze míra religiozity a národní hrdosti.¹⁰⁰

⁹⁸ Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. Století*. Praha: Portál, 2001 str. 71

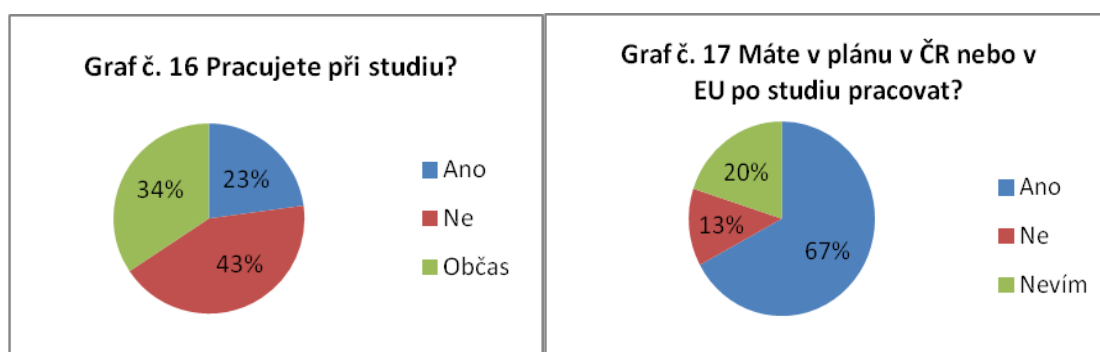
⁹⁹ Ibidem str. 75-76

¹⁰⁰ Ibidem 83-87

5.6. Míra chuti uplatnění se na českém a evropském pracovním trhu - využití a uplatnění „evropského“ diplomu

Zaměstnání a nabídka uplatnění se na pracovním trhu je dalším z hlavních indikátorů integrace, přestože u imigrantů studentů hraje zaměstnání zpočátku spíše druhořadou roli. Jak vidíme na grafu č. 16, pouze 16 respondentů (tedy 23 %) ze 70 oslovených uvedlo, že pracuje při studiu, dalších 24 respondentů (34 %) uvedlo, že pracuje pouze občas a 30 respondentů (43 %) odpovědělo, že nepracuje při studiu v zahraničí vůbec. Celkově by se však dalo shrnout, že dvě třetiny, tedy konkrétně až 66% dotazovaných pracuje při studiu pravidelně či občas. Význam zaměstnání stoupá především v momentu ukončení studia, tedy v době, kdy se imigrant rozhoduje mezi návratem či setrváním v dané zemi. „*Studující cizinci v České republice od ledna 2009 nepotřebují pracovní povolení v průběhu studia a mají tak volný přístup na trh práce. Vláda se tím snaží podpořit migraci kvalifikované části již integrované pracovní síly.*“¹⁰¹

Nás ale především zajímá míra snahy o uplatnění se na českém případně evropském pracovním trhu z pohledu studentů v momentu ukončení jejich studia. Podle mého průzkumu si po studiích plánuje hledat uplatnění na českém či evropském pracovním trhu 67 % studentů. 20 % ještě neví, jak se rozhodne a zvažuje všechny možnosti. 13 % tuto možnost odmítá a po ukončení studia nemá v plánu zde nadále setrvat nebo pracovat (viz graf č. 17). Studenty často odrážejí potíže při hledání práce při studiu a časté potíže s hledáním práce i po studiu. Z průzkumu vychází, že více než polovina respondentů z řad studentů plánuje po absolvování vysoké školy v ČR zůstat a nechat se zaměstnat či začít podnikat.

¹⁰¹ Vanišová, Michaela, *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia*. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia

Jejich podmínky vstupu na trh práce jsou dokonce podstatně příznivější, než u ostatních typů migrace. Je v zájmu každé země EU udržet si zahraniční studenty ze zemí mimo EU pro možné zaplnění mezer na trhu práce, především u oborů jako IT nebo ve zdravotnictví, kde trvale chybí specialisté. Studenti mohou být nahlíženi jako potencionální budoucí pracovní síla v těchto i dalších oblastech. Napomáhá tomu i fakt, že se už přirozeně museli částečně integrovat do společnosti a jejich zapojení do práce (také díky znalosti jazyka) by díky tomu mělo být jednodušší navzdory velkým mezikulturním rozdílům.

Migrace za účelem studia zachycuje mobilitu zejména z Východu na Západ, intenzita migračních proudů je úzce propojena s ekonomickými a politickými cykly. Existují také portály, jako např. „czechschool“, který slouží právě ke zvýšení atraktivity studia v ČR pro cizince. Mimo jiné vyzdvihuje klady a zápory studia v ČR. Mezi výhody zařazuje vynikající pověst vysokých českých škol, relativní lehké přijímací řízení, nízkou cenu za výuku, levné ubytování a stravování, dobré vybavení škol, možnost praxe během studia apod. Mezi zápory zmiňuje naopak fakt, že jsou některé specializace přeplněné, v některých případech to snižuje možnost pracovního uplatnění po ukončení vysoké školy a prakticky nulovou kontrolu studia během roku, což vyžaduje vysokou osobní disciplínu.¹⁰² Tento portál nabízí placené služby zájemcům o studium v ČR z řad studentů-cizinců a je činný v rámci Czech Open Institute Prague.

Zástupci ze skupin stejné národnosti jako jsou moji respondenti, migrovali na české území i v minulosti. V roce 1992 - po vypuknutí války v Bosně a Hercegovině - bylo možné jim přiznat postavení tzv. dočasného útočiště. Využilo toho kolem 4000 osob.¹⁰³ Migrace tedy i vysoce vzdělaných lidí do ČR nebyla výjimkou. Respondenti z Bosny a Hercegoviny kladou velký důraz na přátelství a vřelost. Důležitou roli u nich hraje rodina a dominantní roli má v rodině většinou muž. Typický je pro ně silný pocit lokální příslušnosti. Ve většině ohledů se od Čechů příliš neliší, až snad na kulturní tradici vycházející z islámského dědictví. U Čechů některým vadí intolerance, nedostatek podnikavosti, schopnost bavit se, seznamovat se, nebýt formální, chladní, šetrnější v otázce peněz.¹⁰⁴

Ruští respondenti jsou specifickou migrační skupinou charakteristickou uzavřeností vůči majoritní společnosti, ačkoli s ní obvykle nemívají vážnější problémy či konflikty.

¹⁰² České vysoké školy pro zahraniční studenty. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na [www: http://www.czechschool.com/cz/doc/info.pdf](http://www.czechschool.com/cz/doc/info.pdf)

¹⁰³ Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. Století*.

Praha: Portál, 2001, str. 71

¹⁰⁴ Ibidem str. 66-70

Současný mezinárodní pohyb především mladých ruských studentů je zapříčiněn socioekonomickými podmínkami Ruské federace samotné. „Často mladé studenty z Ruské federace posílají do zahraničí jejich vlastní rodiče. Studium v cizí zemi je jakousi strategií zajištění lepší budoucnosti, ochrany proti politickým změnám v Ruské federaci v podobě trvalé pracovní migrace, která je pro mnohé logickým vyústěním studia v zahraničí.“ Studenti na ruských školách ukončují střední školu a maturují již v 17 letech.¹⁰⁵ Počet zahraničních studentů vzrostl za posledních pět let více než dvakrát. Největší nárůst studentů jsou právě studenti z Ruska.¹⁰⁶ Podle údajů ČSÚ je jasný růst zahraničních studentů. Evropský titul má pro ně větší prestiž než ruský. Rodiče tak vysílají své děti např. do České republiky za účelem zvýšení prestiže celé rodiny a omezení nákladů spojených se studiem v Rusku, kde jsou velmi vysoké.¹⁰⁷ Pro získání víza, které je velmi nákladné, musí mít již zakoupené ubytování atd. Muži se také mohou tímto způsobem vyhnout povinné vojenské službě.

Tématem studia ruských studentů na českých vysokých školách se zabývá také antropoložka L. Kopecká,¹⁰⁸ která pracuje mimo jiné jako novinářka pro media4us.¹⁰⁹ Podle mého průzkumu ruští studenti migrují nejčastěji do ČR ihned po střední škole. Prestiž evropského vzdělání má v Rusku historické kořeny. Vstupní náklady ruských a kazašských studentů se pohybují kolem 6 000 EUR, neboť studenti často neprojdou přijímacím řízením na vysoké školy z jazykových důvodů a přihlašují se proto na placené jednoleté pomaturitní studium češtiny. K tomu, aby student mohl přicestovat ze zemí bývalého Sovětského svazu studovat do ČR, musí nejprve projít konzulárním pohovorem, na jehož základě se rozhoduje o udělení nebo neudělení víza pro vstup do země. Zaregistrovat se k pohovoru přes webové stránky www.visapoint.eu je však ve většině těchto států bývalého SSSR nereálné.¹¹⁰

Ukrajínští respondenti taktéž nejsou na českém území novinkou. Ukrajinci, konkrétně studenti v Praze a Olomouci, se objevovali na českém území již v 16. a 17. století. Byli mezi nimi i významní vědci jako chemik I. Horbačevskij a fyzik I. Puljuj. Známa byla také přítomnost aktivních ukrajinských studentů ve 20. století na vysoké škole báňské v Příbrami.

¹⁰⁵ Vanišová Michaela, *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia*. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na [www: http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia](http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia)

¹⁰⁶ Ibidem

¹⁰⁷ Ibidem

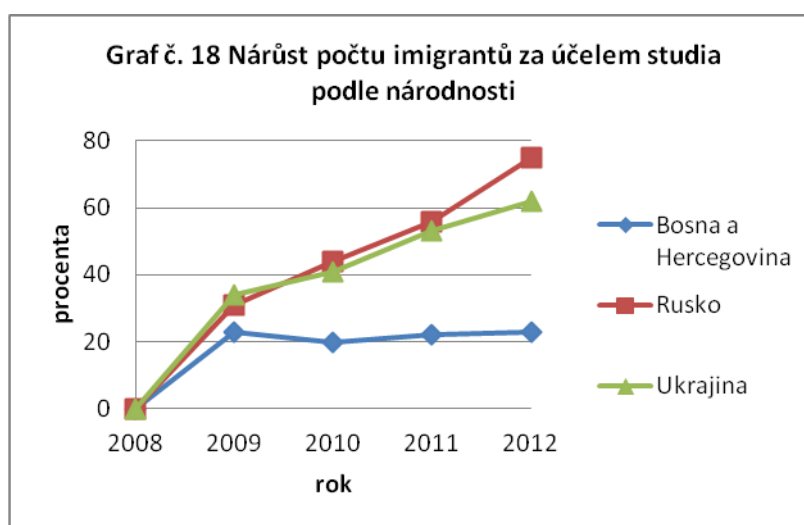
¹⁰⁸ Kopecká (Kashpurova) Liudmila studuje jako doktorandka na Karlově Univerzitě v oboru antropologie.

¹⁰⁹ Ruští studenti na českých vysokých školách. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://media4us.cz/cz/clanky/rusti-studenti-na-ceskych-vysokych-skolach](http://media4us.cz/cz/clanky/rusti-studenti-na-ceskych-vysokych-skolach)

¹¹⁰ Diskuze MKC Praha

V Praze dokonce působila ukrajinská univerzita. Bohužel byly po květnu 1945 zlikvidovány.¹¹¹ Vývoj počtu zahraničních studentů ukrajinské národnosti má v posledních 10 letech vzrůstající tendenci, obdobně jako v případě ruských studentů. Ukrajinci tvoří za Slováky a Rusy třetí nejpočetnější skupinu zahraničních studentů na českých vysokých školách. V případě ukrajinských studentů se potvrdila významnější souvislost jejich migračního rozhodování na ekonomických faktorech, než tomu bylo v případě ruských studentů.¹¹²

Všechny skupinky migrujících studentů nezávisle na krajině původu migrují podle mého průzkumu nejčastěji za účelem studia hned po střední škole. Všechny tyto migrační vlny z minulosti napomáhají vytvoření tzv. migračních sítí společně s ostatními současnými „push“ faktory a socioekonomickou situací jejich země původu, které i v současnosti lákají k migraci do ČR nejen migranty za účelem studia. Na grafu č. 18 můžeme vidět zvyšující se tendenci migrace za účelem studia rozdělenou podle národností.¹¹³ Nejvyšší nárůst je u ruských studentů, také migrace ukrajinských studentů je stále na vzestupu. Nejméně, pouze mírně stoupající tendenci, mají studenti původem z Bosny a Hercegoviny.

¹¹¹ Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. Století*. Praha: Portál, 2001, str. 80-83

¹¹² Vanišová, Michaela, *Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia*. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www:

http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucele_m_studia

¹¹³ Zdroj ČSÚ, vlastní úprava grafu

5.7. Češi očima imigranta-studenta

Následující krátká kapitola se bude zabývat pohledem „těch druhých“, aneb jak na studenty-imigranty působí Češi co do sociálního chování, charakteru apod. Respondenti mohli vybírat z možností, že Češi jsou 1) přátelští, vstřícní, otevření 2) uzavření, nedůvěřiví nebo měli možnost vlastního komentáře. Za přátelské, vstřícné a otevřené považuje Čechy celých 40 % respondentů. Odpověděla tak většina studentů ovládajících český jazyk. Naopak jako uzavřené a nedůvěřivé považuje Čechy 37 % respondentů. Takto odpovídali naopak převážně anglicky mluvící studenti. Zbylé procento dalo přednost konkrétnímu komentáři. Uvádějí, že se setkali s oběma kategoriemi lidí nebo že se takto nedá problém generalizovat. Početné rozdíly mezi těmito dvěma názory jsou tedy zcela nepatrné. Většina se ale shoduje, že s Čechy je obtížnější navázat opravdový přátelský vztah, alespoň ze začátku. Česká mentalita již na první pohled nepatří k bezprostředním, jako je tomu kupříkladu u jižnějších národů Evropy.

Moji respondenti v komentářích popisují Čechy jako tolerantní, ale nikoli emocionální jedince. Přiznávají také, že chování Čechů a kohokoli jiného zrcadlí také naše vlastní chování. Češi někdy působí na imigranty na pohled chladně, udržují si odstup, působí až nepřístupně. Ovšem shodně uvádějí, že se studenty a mladými lidmi mají imigranti veskrze pouze pozitivní zkušenost. Studenti ovládající pouze anglický jazyk nahlíží na Čechy jako na uzavřené lidi, ale s velmi milými výjimkami.

V osobním životě pak uvádějí, že mají zkušenost s přátelskými a otevřenými lidmi, ale špatnou zkušenost s přístupem pracovníků a úředníků např. ve službách či na úřadech, jak už bylo zmíněno také v předešlých kapitolách. Respondenti o Čechích tvrdí, že jsou často velmi zcestovalí (především mladá generace) a díky tomu se pak stávají více přátelští a společenší. Za další charakteristickou vlastnost Čechů označují slušnost. Překvapuje je běžné zdravení cizích lidí ve škole, v práci, v obchodech apod. Dále také zmiňují, že Češi nešetří slovy „děkuji“ a „prosím“ (na to upozorňují např. ruští studenti). *„Češi jsou mnohem zdvořilejší. Při vstupu do obchodu je u vás běžné, že pozdravíte. Ale když se vrátím domů a řeknu v obchodě >dobrý den<, tak se na mě všichni divně dívají.“*¹¹⁴ říká např. jedna Ukrajinka pro LN v rubrice Český šok. Ruští studenti v mém průzkumu zmiňovali, že se jim líbí na Čechích

¹¹⁴ Na čem se cizinci shodnou? Češi jsou pod pantoflem a už nesmrdí. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://cestovani.lidovky.cz/na-cem-se-cizinci-shodnou-cesi-jsou-pod-pantoflem-a-chlubi-se-mobily-1dx-/aktuality.aspx?c=A130530_144435_aktuality_mc](http://cestovani.lidovky.cz/na-cem-se-cizinci-shodnou-cesi-jsou-pod-pantoflem-a-chlubi-se-mobily-1dx-/aktuality.aspx?c=A130530_144435_aktuality_mc)

skutečnost, že se na ulici na sebe usmívají, což v Rusku (tedy především v Moskvě) nebývá zvykem. Paradoxně studentům z jiných zemí, např. z Afriky, to připadá přesně naopak. Kultura, ve které vyrůstáme, nás v tomto ohledu velmi ovlivňuje. Mnohé překvapuje zlozvyk kouřit cigarety, a to i ve veřejných prostorech, pasivní kouření není podle imigrantů ze strany Čechů považováno za zakázané a škodlivé.

Jak na Vás působí Češi? „*Jako uražení a nedůvěřiví, lidi co mají strach v sobě. Uznávám ale, že se jedná o velmi subjektivní názor,*“ uvádí ukrajinská respondentka. Pokládá to za dědictví minulosti a komunistického režimu. Na jakých dalších vlastnostech Čechů se podle médií cizinci shodnou? „*Češi jsou příliš uzavření. Skoro nikdo v Praze se nechová přirozeně. Téměř všichni mi připadají buď utrápeně, nebo kysele a našťavaně.*“¹¹⁵ Odpovídá např. Kubánek. Překvapivě mnoho cizinců, v případě, že se naučí jazyk, oceňuje specifický český smysl pro humor.

„*Ze začátku jsou přátelštější než Rusové v Karelii, ale navázání bližšího vztahu je komplikovanější.*“ Říká naopak moje respondentka z Ruska. Podle dotazníkového šetření ICP by většina migrantů rozhodně ráda navázala více vztahů s Čechy. Dobře vystihuje pohled imigrantů na Čechy se shodnými poznatky následující citát z jejich dotazníkového šetření: „*Migranti vnímají Čechy jako klidné a zdvořilé lidi, kteří si všímají sami sebe a váží si soukromí, občas však připadají migrantům až příliš chladní a uzavření. Většina z nich nemá žádné, nebo pouze minimální negativní zkušenosti s xenofobií nebo diskriminací a snaží se mezi Čechy najít přátele.*“¹¹⁶

¹¹⁵ Na čem se cizinci shodnou? Češi jsou pod pantoflem a už nesmrdí. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015].

Dostupné na www: http://cestovani.lidovky.cz/na-cem-se-cizinci-shodnou-cesi-jsou-pod-pantoflem-a-chlubi-se-mobily-1dx-/aktuality.aspx?c=A130530_144435_aktuality_mc

¹¹⁶ Jak se žije migrantům a migrantkám na území hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření. Praha: Integrované centrum Praha, o.p.s., 2014. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na www: http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf

6 VLASTNÍ TERÉNNÍ VÝZKUM A JEHO REFLEXE

Koncepce reflexivní a kritické antropologie se objevuje přibližně od 70. let 20. století.¹¹⁷ Dodnes se upozorňuje na důležitost reflexe především u terénního výzkumu. Pojí se s tím také jisté přiznání lidského přístupu a lidská stránka výzkumu. Reflexivita by měla odrážet vlastní emoce, pocity, primární subjektivitu, faktory, které výzkum nepřímo ovlivňují. Vyjádření tohoto svědectví nám poskytuje větší vhled do tématu a jistou objektivnost v rámci subjektivity. Snad nejtypičtějším příkladem reflexe terénního výzkumu a průkopnickým dílem v tomto smyslu může být Paul Rabinow a jeho *Reflections on Fieldwork in Morocco*. Zde mimo jiné autor přiznává, jakou zažíval nudu v rámci svého výzkumu. Není v žádném případě jediný, podobnou nudu zažíval již Malinowski a mnoho dalších.¹¹⁸ Podstatné na tomto sdělení je již samotné přiznání, že ne vždy musí být terénní výzkum dynamický a „dobrodružný“.

Oddělit při výzkumu hranici mezi subjektem a objektem je velice problematické. Především v případě, kdy se jedná o analýzu lidského chování, kdy se subjekt stává objektem a naopak.¹¹⁹ Reflexe je přiznáním, že ačkoli se antropologie snaží být vědou v pravém slova smyslu, vzhledem k objektu jejího studia a lidskému subjektu a subjektivitě samotného antropologa, nemůže být nikdy zcela objektivní.¹²⁰ V případě reflexivity je podstatné, že právě subjekt výzkumu si může přechystat jeho výsledky. Jedná se v tomto případě o významnou zpětnou vazbu. Časové možnosti mi bohužel nedovolily zahrnout tento aspekt do svého dotazníkového šetření. Pokusím se alespoň o vlastní reflexi metodologie a postupů, které jsem v této práci využila.

Zvolila jsem metodu sběru kvalitativních dat ve formě anonymních dotazníků a několika neformálních rozhovorů. Právě anonymita dotazníků se zdála být vhodnou volbou vyjádření k bezprostředně daným problémům. Považuji však za velmi důležité uskutečnění předešlých rozhovorů, bez kterých by dotazníky správně nezapadaly do daného kontextu. I přesto bych však pro budoucí sběr dat upřednostnila více řízených rozhovorů s přímým osobním kontaktem. Při vytváření dotazníků jsem např. opomněla vztah imigrantů

¹¹⁷ Samotné téma reflexivity se však objevuje již v 50. letech.

¹¹⁸ Viz také: Nudná antropologie? [on line]. [cit. dne 10. 10. 2014]. Dostupné na [www:](http://www.advojka.cz/archiv/2013/18/nudna-antropologie)

<http://www.advojka.cz/archiv/2013/18/nudna-antropologie>

¹¹⁹ Těmito otázkami se hlouběji zabývá teorie intersubjektivit

¹²⁰ Tošner, Michal, *Postmodern and critical anthropology*. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015] Dostupné na:

<http://antropologie.zcu.cz/postmoderni-a-kriticka-antropologie>

k bydlení či spokojenosti s úrovní výuky na VŠ, otázku remitence, otázku znalosti českého jazyka již před nástupem na vysokou školu apod. Mnoho otázek vyplyne na povrch až při analýze samotného výzkumu, čemuž se dá předejít snad jen praxí a nabytými zkušenostmi.

Dále jsem poněkud nepřesně odlišila při dotazování termíny jako rasismu, rasistické jednání a diskriminaci (podmíněnou etnicitou). Některé otázky nebyly položeny zcela jednoznačně a bylo nutné je upřesnit. Tyto drobné nedostatky byly způsobeny také snahou „nenatahovat“ příliš dotazník, který již takto obsahoval 25 otázek. Snižovalo by to jeho návratnost. Přesto se domnívám, že se mi podařilo přiblížit se danému cíli nastíněním problematiky studentské migrace imigrantů pocházejících ze zemí mimo EU. Práce by mohla do budoucna posloužit jako úvod do této doposud nepřiliš zkoumané tematiky.

7 ZÁVĚR

Migrace se řadí mezi častá, aktuální a oblíbená témata. Její vývoj je natolik proměnlivý, že je v jejím kontextu stále co zlepšovat, ať už se to týká oblasti migrační politiky, funkčnosti úřadů, zjednodušení administrativních postupů a integraci do majoritní společnosti. To samé platí pro migraci na pracovní trh, v případě studentské migrace také pro proces přijetí studenta na školu apod. Ve své práci jsem se zaměřila na *akademickou mobilitu* 3 hlavních skupin studentů migrantů ze zemí mimo EU, konkrétně z Ruska, Ukrajiny a Bosny a Hercegoviny. Výzkum jsem provedla na vzorku 70 respondentů pomocí anonymní dotazníkové metody a několika neformálních rozhovorů. Migrace vysokoškolských zahraničních studentů je bezesporu velice významným fenoménem. „*Zahraniční studenti pomáhají vytvářet žádoucí pestrost mezinárodního spektra a vyrovnávají úbytek českých studentů spojený s demografickým poklesem.*“¹²¹ Právě přirozený demografický pokles obyvatelstva je nejčastěji skloňovaným tématem v souvislosti s potřebnou migrací kvalifikovaných migrantů z třetí země. Zajímala mě tendence a chování studentů, ale také jaký lidský, kulturní a sociální kapitál jim přináší evropský diplom z ČR.

V první kapitole jsem uvedla hlavní zdroje, které celou práci doprovází a které tvoří teoretický základ k dané tématice. Dále jsem se zaměřila na metodologii práce, způsob vypracování dotazníků, výběr respondentů, ale především analýzu uskutečněného dotazníkového šetření. Základem byla kombinace kvantitativní, dotazníkové metody s důrazem na kvalitativní metodu mikro pohledu studia jednotlivců. Dotazník byl složen ve formě otevřených i uzavřených otázek ve dvou jazykových mutacích (v češtině a angličtině). Návratnost dotazníků byla vyšší u žen, což je ale u tohoto typu výzkumu celkem typické. Nejčastěji migranti studovali VŠE, FHS a FFUK. Migrovali nejčastěji ihned po ukončení střední školy, což souvisí s nejčastějším uvedeným věkem respondentů (17 - 25 let).

V další kapitole nastiňuji rozličné migrační teorie podle známých antropologů či sociologů zabývajících se teoriemi migrací,¹²² které se zároveň snažím aplikovat na předmět studia. Na ni navazuje popis vývoje fenoménu migrace na území ČR a v evropském kontextu převážně od 19. století do současnosti. Založeno především na textech D. Drbohlava.¹²³

¹²¹ Poslankyně chce cizincům zpoplatnit studium v češtině. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015] Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/351100-poslankyne-chce-cizincum-zpoplatnit-studium-v-cestine.html>

¹²² Petersen, Massey, Drbohlav

¹²³ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010

Zlomovými okamžiky pro ČR v oblasti migrace byl jistě rok 1989, ale také např. vstup do Evropské unie v roce 2004.

Po těchto úvodních kapitolách přichází jádro celé práce, a to kapitola, zabývající se důvody a motivacemi migrace za účelem studia. Mezi nejdůležitější motivaci stále patří i v případě studia ekonomické důvody. Dále ale také vyplývají na povrch další důležité faktory, jako nepříznivé sociokulturní podmínky v zemi původu, vysoká prestiž (a dobrá pověst) evropských (v našem případě českých) vysokých škol či snaha o zlepšení kvality života. Mezi další „pull“ faktory lze zmínit geografickou polohu, společný slovanský původ, jazyk (s ním spojená možnost nezaplatného studia, ale i jako jeden z hlavních integračních prvků) a také příbuzné/přátele v cílové zemi. Nejčastějším účelem pobytu zůstává zaměstnání, nicméně jako účel pobytu stále roste trvalé usídlení, podnikání, sloučení rodiny, studium a praxe. Česká republika v současné době vykazuje tzv. pozitivní inomingovou bilanci, což znamená, že přijímá více zahraničních studentů, než kolik vysílá do zahraničí.¹²⁴

Navazuje část práce věnující se bariérám a možným problémům spojených s migrací za účelem studia na vysoké škole. Mezi ty zmiňme např. byrokratické postupy, proces nostrifikace studií, vízovou povinnost (a s nimi spojené finanční náklady) nebo povinnost zajištění komerčního zdravotního pojištění. U procesu nostrifikace se stala nutnost sjednocení postupů a uznávací praxe, včetně sjednocení požadovaných dokumentů nejdůležitějším aspektem. U vízové povinnosti je problémem nedodržování povinných lhůt ze strany úřadů, ale také omezené jazykové kompetence úředníků či nutnost obnovení víza během studia. V neposlední řadě jsou studenti obvykle nespokojeni s komerčním zdravotním pojištěním, které ne každý lékař přijímá, špatně se uplatňuje u preventivních vyšetření a je velmi finančně náročné. Ačkoli je povinnost ze zákona mít zdravotní pojištění uzavřené, imigranti za účelem studia nemohou dosáhnout na veřejné zdravotní pojištění. I přes časté problémy s byrokracií zůstává ČR pro migrující studenty velmi atraktivní zemí.

V dalších kapitolách se zabývám sociálně antropologickými tématy, zda byli studenti konfrontováni s projevy rasismu či diskriminace. Studenti obecně uvádějí nejčastěji pocit nevraživosti vůči rusky mluvícím jedincům a skrytý rasismus např. při hledání zaměstnání. Za určitou formu diskriminace považují i netoleranci vůči neznalosti českého jazyka ze strany majoritní společnosti. Dále zde představuji rozdíl mezi očekáváním a realitou migranta – v tomto případě uvádí nejvíce respondentů, že jejich očekávání odpovídala realitě. Jaká je

¹²⁴ Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon 2010

adaptace a asimilace studentů ze zemí mimo EU do majoritní společnosti a míra jejich kontaktu s Čechy? Tato otázka velmi souvisí právě se znalostí jazyka. Většina respondentů se cítí být dobře integrována a asimilována. Ti, kteří mají znalost českého jazyka, vyhledávají kontakt s Čechy, ale také s migranty stejného původu. Naopak studenti mluvící pouze anglicky přirozeně vyhledávají kontakt spíše s ostatními migranty.

Následuje důležitá kapitola diskutující tendenci zůstat po ukončení studia v cílově zemi či opět emigrovat. S tím souvisí otázka, jaké jsou důležité faktory pro migranta, aby se v zahraničí cítil dobře. Opět hraje významnou roli znalost místního jazyka, kterou respondenti uvedli jako nejdůležitější faktor pro to, aby se v dané zemi cítili dobře. Další je uváděn opět faktor ekonomický. A míra chuti se popřípadě uplatnit na českém nebo evropském pracovním trhu a využití evropského diplomu? Více jak polovina respondentů uvádí, že plánují v ČR (či v Evropě) po ukončení studia hledat pracovní uplatnění. Nerozlišují výběr mezi ČR a jinými zeměmi EU. Mezi závěrečné kapitoly patří krátký exkurs nazvaný Češi očima migrantů. Češi jsou často považováni za slušné, ale vystrašené a nedůvěřivé, někdy jako chladní a uzavření, ale jindy naopak velmi přátelští. Práci zakončuji krátkým zamyšlením nad reflexí terénního výzkumu a užití dotazníkové metody.

V dnešním globalizovaném světě je studentská mobilita nezbytnou součástí našich životů a EU má zájem na této intenzivní, dočasné cirkulační migraci. *„Ekonomické i demografické změny staví Českou republiku před řadu výzev. Na jedné straně se potýká s ekonomickou krizí a stoupající nezaměstnaností, na straně druhé se v určitých sektorech stále potýká s nedostatkem specialistů.“*¹²⁵ A právě tyto nedostatky v určitých sektorech mohou doplnit nejen studenti cizinci ze zemí EU, ale především ti mimoevropští. Cílem příslušné politiky většiny států je selektivní migrační politika tak, aby vznikl nárůst mobility kvalifikovaných specialistů migrantů z nedostatkových profesí z řad občanů třetích zemí a naopak byla regulována migrace nekvalifikovaných migrantů.

Protože slovanské kořeny stále spíše sbližují, než rozdělují a vzhledem k situaci v zemích bývalého sovětského bloku, se dá předpokládat, že imigrace Rusů i Ukrajinců do ČR bude jistě i nadále pokračovat. Proto pokládám za vhodné řešit možné změny v oblasti integrace a byrokracie směrem k zlepšení její efektivnosti. Vysoký vzdělanostní standard

¹²⁵ Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na [www: http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf](http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf) str. 35

v České republice bude i nadále lákat nejen ruské či ukrajinské studenty, ale také další studenty ze všech koutů světa.

Cílem této práce bylo sledovat tendence a vývoj chování studentů ze zemí mimo EU migrující do ČR a Evropy s cílem získání tzv. evropského diplomu. Formu tohoto lidského kapitálu se poté budou snažit využít pro svoji lepší budoucnost. Dalším z cílů bylo také nastínit problémy a bariéry, se kterými se studenti potýkají a které je mohou často od studia na vysoké škole v zahraničí odrazovat.

*„EU čelí významným demografickým a ekonomickým výzvám. Počet jejich obyvatel v produktivním věku prakticky přestal růst a během následujících let se pravděpodobně začne snižovat; současně tisíce nejlepších výzkumných pracovníků a inovátorů odcházejí do zemí, kde mají příznivější podmínky.“*¹²⁶ Jedním z řešení by mohl být legislativní návrh, který zavádí změny do směrnice o studentech (2004/114) a směrnice o výzkumných pracovnících (2005/71). Obě iniciativy usilují o zlepšení podmínek vstupu a pobytu výzkumných pracovníků, studentů, žáků, dobrovolných pracovníků a neplacených stážistů, kteří jsou státními příslušníky třetích zemí.¹²⁷ Migrace nepřestane být ani v příštích letech aktuálním tématem. Podle mého soudu tomu bude právě naopak, migrace za účelem studia patří a do budoucna bude patřit k jednomu z nejvýznamnějších fenoménů. Důležitým faktem je, že procento imigrantů za účelem studia má vzestupnou tendenci. Nesmíme zapomínat, že studentská migrace je v neposlední řadě rovněž vynikajícím nástrojem pro pozitivní rozvoj mezinárodní spolupráce.

¹²⁶ Evropa jako centrum excelence – vstup státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia a odborné přípravy. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www.consilium.europa.eu/cs/policies/legal-migration/

¹²⁷ Ibidem

8 BIBLIOGRAFIE

- Bade, K. J., *Evropa v pohybu. Evropské migrace dvou staletí*. Praha: NLN, 2005
- Berry, J. W., *A Psychology of Immigration in Journal of Social Issues*. Volume 57, Issue 3, pages 615–631, 2001
- Bittnerová, Dana, Moravcová, Mirjam (eds.), *Diverzita etnických menšin: Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK, 2012
- Brouček, Stanislav, Grulich, Tomáš, *Migrace a česká společnost: výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR v Praze; Senát Parlamentu ČR, 2012
- Cizinci v České republice*, Praha: Český statistický úřad, 2012
- Drbohlav, Dušan, *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2010
- Eriksen, Thomas Hylland, *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012
- Erind, Pajo, *International Migration, Social Demotion, and Imagined Advancement, An Ethnography of Socioglobal Mobility*. Springer, 2008
- Hendl, Jan, *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999
- King, Russel, *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008
- Libichová, Lenka, *Vztahy mezi imigranty a úřady v České republice: cizinecká policie*. Praha: FFUK, 2012
- Malina, Jaroslav a kol., *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009
- Parnwell, M., *Population Movements and the Third World*. London: Routledge. 1993

Sartori, Giovanni, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci/ esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005

Šatava, Leoš, *Národnostní menšiny v Evropě: encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, 1994

Šatava, Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Cargo, 2001

Šišková, Tatjana, *Menšiny a migranti v České republice, my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001

Šťastná, Lenka; Miovský, Michal; Novák, Petr, *Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: uživatelská příručka*. Praha/Tišnov: 2009

Uherek, Zdeněk, Korecká, Zuzana, Pojarová, Tereza a kol., *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

9 INTERNETOVÉ ZDROJE

A General Typology of Migration. [on line]. [cit. dne 02. 01. 2015]. Dostupné na
www: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/developpement/shared/developpement/cours/DE021/Petersen-typology.pdf>

Analýza faktorů migrace cizinců přijíždějících do České republiky za účelem studia. Praha: VŠE, 2014. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www:
http://www.vse.cz/vskp/42133_analyza_faktoru_migrace_cizincu_prijizdejicich_do_ceske_republiky_za_ucelem_studia

Azyl, migrace a integrace. Terminologický slovník. [on line]. [cit. dne 1. 1. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>

Cizinci: Cizinci v ČR. [on line]. [cit. dne 1. 1. 2015]. Dostupné na www:
https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-cizinci_uvod

Cizinců u nás žije moc, myslí si většina Čechů. [on line]. [cit. dne 05. 01. 2014]. Dostupné na
www: <http://www.novinky.cz/domaci/333297-cizincu-u-nas-zije-moc-mysli-si-vetsina-cechu.html>

České vysoké školy navštěvuje stále více cizinců. [on line]. [cit. dne 05.10. 2014]. Dostupné na
www: <http://www.czech.cz/cz/104255-ceske-vysoke-skoly-navstevuje-stale-vice-cizincu>

České vysoké školy pro zahraniční studenty. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na
www: <http://www.czechschool.com/cz/doc/info.pdf>

Český statistický úřad. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www:
<https://www.czso.cz/>

Doklad o cestovním zdravotním pojištění při pobytu delším než 90 dnů. [on line]. [cit. dne 03. 03. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-cestovnim-zdravotnim-pojisteni-pri-pobytu-delsim-nez-90-dnu.aspx>

Evropa jako centrum excellence – vstup státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia a odborné přípravy. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www:
<http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/legal-migration/>

Evropská unie přitažlivější pro zahraniční studenty a výzkumné pracovníky. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013]. Dostupné na www: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-275_cs.htm

Integrace cizinců z hlediska emického a etického. Uherek, Zdeněk. [on line]. [cit. dne 10. 11. 2013]. Dostupné na www: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf

Internacionalizace vysokého školství a mobilita studentů očima OECD. [on line]. [cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na www: <https://vsmonitor.wordpress.com/2012/10/29/internacionalizace-vysokeho-skolstvi-a-mobilita-studentu-ocima-oecd/>

Jak se žije migrantům a migrantkám na území hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření. Praha: Integrační centrum Praha, o.p.s., 2014. [on line]. [cit. dne 04. 12. 2014]. Dostupné na www: http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/Zaverecna_zprava_z_dotaznikoveho_setreni.pdf

Lákají do Česka vzdělané cizince, ale zahraniční studenty vyhánějí. [on line]. [cit. dne 05. 09. 2014]. Dostupné na www: <http://forummigrantu.blog.idnes.cz/c/155619/Lakaji-do-Ceska-vzdelane-cizince-ale-zahranicni-studenty-vyhaneji.html>

Making the EU more attractive for foreign students and researchers. [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013]. Dostupné na www: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-275_en.htm

Migrace. [on line]. [cit. dne 20. 10. 2014]. Dostupné na www: <http://antropologie.zcu.cz/migrace>

Migrace do České republiky za účelem studia na vysoké škole. Plzeň 2013. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www: <https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/7795>

Migrační politika České republiky. [on line]. [cit. dne 07. 01. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx>

Nostrifikace. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/nostrifikace.aspx>

Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělávání v ČR. Výzkumná zpráva 2014. Anna Pokorná. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na www:

<http://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf>

Občané třetích zemí. [on line]. [cit. dne 05. 01. 2015]. Dostupné na

www: <http://www.mvcr.cz/clanek/kdo-je-obcan-treti-zeme.aspx>

Občané třetích zemí. Vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé). Účel studium. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Poslankyně chce cizincům zpoplatnit studium v češtině. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015]

Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/351100-poslankyne-chce-cizincum-zpoplatnit-studium-v-cestine.html>

Postmodern and critical antropology. [on line]. [cit. dne 10. 02. 2015] Dostupné na:

<http://antropologie.zcu.cz/postmoderni-a-kriticka-antropologie>

Problémy v migraci a mobilitě studentů a odborných pracovníků. [on line]. [cit. dne 18. 10.

2014]. Dostupné na www: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/problemy-v-migraci-a-mobilite-studentu-a-odbornych-pracovniku>

Proč je pro cizince těžké vystudovat v Česku magistra? [on line]. [cit. dne 05. 12. 2013].

Dostupné na www: <http://www.rozhlas.cz/radiowave/crossings/zprava/proc-je-pro-cizince-tezke-vystudovat-v-cesku-magistra--1286493>

Pro migranty risk, pojišťovná zisk: kampaň za zdravotní pojištění migrantů a migrantek. [on

line]. [cit. dne 10. 11. 2013]. Dostupné na www: <http://migration4media.net/2012/09/26/pro-migranty-risk-pojistovnam-zisk-kampan-za-zdravotni-pojisteni-migrantu-a-migrantek/>

Prostředky k pobytu. Prostředky k pobytu pro účely dlouhodobého víza. [on line]. [cit. dne 01.

02. 2015]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/prostredky-k-pobytu-pro-ucely-dlouhodobeho-viza.aspx>

Reflexe migračních teorií. Drbohlav, Dušan, Uherek, Zdeněk. [on line]. [cit. dne 05.12. 2014].

Dostupné na www: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf> str.

5-6

Ruští studenti na českých vysokých školách. [on line]. [cit. dne 17. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://media4us.cz/cz/clanky/rusti-studenti-na-ceskych-vysokych-skolach>

Stipendia. [on line]. [cit. dne 04. 03. 2015]. Dostupné na www:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/stipendia/index.html

Studium v ČR bude pro cizince jednodušší. [on line]. [cit. dne 20. 12. 2013]. Dostupné na www: <http://www.mvcr.cz/clanek/studium-v-cr-bude-pro-cizince-jednodussi.aspx>

Theories of International Migration. Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor Source: Population and Development Review, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1993), pp. 431-466 [on line]. [cit. dne 13. 12. 2013]. Dostupné na www: https://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf

Univerzita Karlova drží pozici mezi 1,5 % nejlepších světových univerzit. [on line]. [cit. dne 03. 12. 2014]. Dostupné na www: <http://www.cuni.cz/UK-3757.html> a Academic Ranking of World Universities 2014[on line]. [cit. dne 03. 12. 2014] Dostupné na www: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html>

Uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace v České republice. [on line]. [cit. dne 18. 02. 2015]. Dostupné na www: <http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/196/204/4637.html#obsah>

Uznávání za účelem studia. [on line]. [cit. dne 16. 01. 2015]. Dostupné na www: <http://nostrifikace.mkc.cz/cz/uznavani-pro-studium>

Zahraníční studenti na českých školách. [on line]. [cit. dne 05. 03. 2015]. Dostupné na www: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/zahranicni-studenti-na-ceskych-skolach>

Zdraví na prodej? Zisky pojišťoven na úkor léčení migrantů. [on line]. [cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na www: <http://nesehnuti.blog.idnes.cz/c/296227/Zdravi-na-prodej-Zisky-pojistoven-na-ukor-leceni-migrantu.html>

Znemožňuje pomalé uznávání zahraničních diplomů cizincům přístup na český trh práce? [on line]. [cit. dne 16. 01. 2015]. Dostupné na www: http://www.rozhlas.cz/plus/cizinci/_zprava/1331128

9.1. Seznam grafů

Graf č. 1 Znalost jazyka podle národnosti

Graf č. 2 Rozdělení respondentů dle země původu

Graf č. 3 Rozdělení respondentů podle VŠ

Graf č. 4 Složení respondentů podle genderu

Graf č. 5 Věk respondentů

Graf č. 6 Motivace k migraci za účelem studia

Graf č. 7 Žádali jste o nostrifikaci a setkali jste se s problémy?

Graf č. 8 Spokojenost s úřady

Graf č. 9 Měli jste problémy s dostupností zdravotní péče?

Graf č. 10 Setkal/a jste se při studiu s nějakou formou diskriminace/rasismu?

Graf č. 11 Jak se lišila realita od vašich plánů a představ?

Graf č. 12 Máte pocit, že jste se úspěšně integroval/a (asimiloval/a)?

Graf č. 13 Stýkáte se spíše s:

Graf č. 14 Po ukončení studia plánujete?

Graf č. 15 Co je pro vás důležité, abyste se jako migrant/ka cítil/a dobře?

Graf č. 16 Pracujete při studiu?

Graf č. 17 Máte v plánu v ČR nebo v EU po studiu pracovat?

Graf č. 18 Nárůst počtu imigrantů za účelem studia podle národnosti

Graf č. 19 Vývoj počtu zahraničních žáků/studentů na školách v ČR (zdroj: ČSÚ)

Graf/Tabulka č. 20 Studenti VŠ – cizinci podle státního občanství; 2003-2012. Vybraná občanství (Zdroj: ČSÚ)

10 PŘÍLOHY

Dotazník

1) Proč jste si vybral/a právě ČR pro své studium?

- ☐ Kvůli výhodné/blízké geografické poloze
- ☐ Je mi blízká česká/slovanská kultura a mentalita
- ☐ Kvůli jazykové schopnosti se domluvit
- ☐ Mám zde příbuzné a kamarády/přítele/přítelkyni
- ☐ Ekonomické důvody
- ☐ Jiné

2) Musel/a jste žádat o uznání (nostrifikaci) svého vzdělání a setkal/a jste se s problémy?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Jiné

3) Setkal/a jste se s nějakými problémy při podávání žádosti o studium v ČR nebo při/po studiu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Jiné

4) Po ukončení studia plánujete:

- ☐ Zůstat v ČR
- ☐ Vrátit se do své země původu
- ☐ Odjet do jiné země EU
- ☐ Odjet mimo EU

5) Jak se lišila realita od vašich plánů a představ?

- ☐ Realita odpovídala mým představám
- ☐ Realita se velmi lišila - byl/a jsem zklamán/a
- ☐ Realita předčila má očekávání
- ☐ Jiná odpověď

6) Měl/a jste během svého studia problém s dostupností zdravotní péče?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

7) Jaké máte zkušenosti s fungováním cizineckých úřadů? (1 – nejlepší, 5 – nejhorší)

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5

8) Pracujete při studiu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Občas

9) Co je pro vás důležité, abyste se jako migrant/ka cítil/a v Praze dobře?

- ☐ Znalost jazyka
- ☐ Mít zde přátele/rodinu
- ☐ Orientace na úřadech
- ☐ Mít zde práci/brigádu
- ☐ Znalost místní kultury, zvyklostí a tradic
- ☐ Ekonomická/finanční situace
- ☐ Jiné

10) Stýkáte se spíše s:

- ☐ Ostatními migranty
- ☐ Migranty stejného původu
- ☐ Čechy
- ☐ Jiné

11) Setkal/a jste se při studiu s nějakou formou diskriminace/rasismu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Vlastní odpověď

12) Máte pocit, že jste se úspěšně integroval/a (asimiloval/a) do české společnosti? (1 – nejlepší, 5 – nejhorší)

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5

13) Máte v plánu v ČR nebo v EU po studiu pracovat. tedy hledat uplatnění na pracovním trhu?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Nevím

14) Musel/a jste při pobytu v ČR nějak výrazně změnit své zvyky a modely chování?

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Vlastní odpověď

15) Jak na vás působí Češi?

- ☐ Jako přátelští, vstřícní, otevření
- ☐ Jako uzavření, nedůvěřiví
- ☐ Jiné

16) Jste:

- ☐ Muž
- ☐ Žena

17) Váš věk:

- ☐ 17-25
- ☐ 26-30
- ☐ 31-40

18) Země původu:

19) Jaká je VŠ, kterou právě studujete?

- ☐ FFUK
- ☐ FHS
- ☐ VŠE
- ☐ ČZU
- ☐ ČVUT
- ☐ Jiná

20) Jaký obor studujete?

21) Studoval/a jste v jiných zemí EU?

- ☐ Ano: kde?
- ☐ Ne

22) Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání?

- ☐ Středoškolské
- ☐ Vysokoškolské (Bc.)
- ☐ Vysokoškolské (Mgr./Ing.)
- ☐ Vysokoškolské (PhD.)

23) Studujete v ČR v rámci nějakého programu?

- ☐ Mám status běžného studenta (prezenční/dálkové studium)
- ☐ Erasmus
- ☐ Jiné

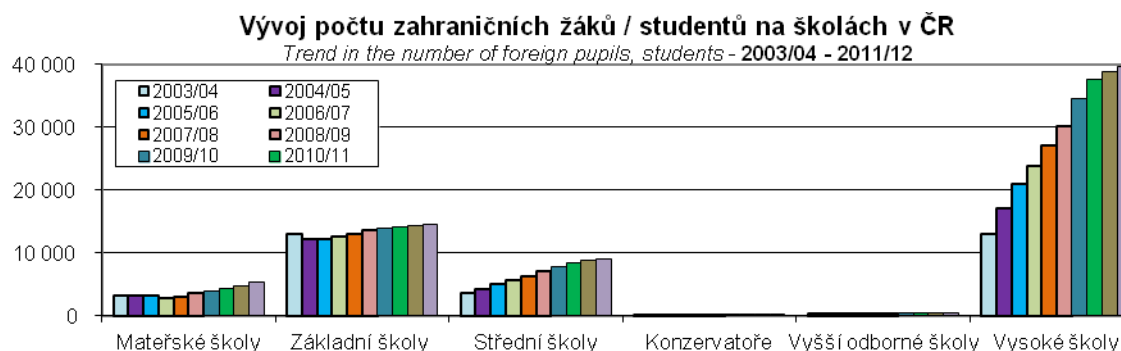
24) Jak dlouho již pobýváte v ČR?

- ☐ 0-12 měsíců
- ☐ 1-5 let
- ☐ 6-10 let
- ☐ Více

25) Studujete v:

- ☐ Praze
- ☐ Brně
- ☐ Plzni
- ☐ Olomouci
- ☐ Jiné

Graf č. 19 Vývoj počtu zahraničních žáků/studentů na školách v ČR (zdroj: ČSÚ)

Graf/Tabulka č. 20 Studenti VŠ – cizinci podle státního občanství; 2003-2012. Vybraná občanství (Zdroj: ČSÚ)

Studenti VŠ - cizinci podle státního občanství; 2003-2012 (31.12.)

Universities: foreign students by citizenship; 2003-2

Pramen: MŠMT ČR

Státní občanství Citizenship	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total	celkem Total
Počet studentů Students	13 080	17 086	20 882	23 879	27 059	30 146	34 472	37 557	38 820	39 696
Celkem EU 27 EU 27, total	9 618	12 966	16 073	18 160	20 289	22 485	25 182	27 389	27 738	27 294
Vybrané země Selected countries	3 446	4 099	4 790	5 703	6 751	7 638	9 256	10 148	11 060	12 379
Bělorusko	183	197	249	308	348	382	462	518	520	570
Botswana	14	23	28	39	42	56	79	83	95	99
Bosna	33	34	43	53	65	93	114	111	113	114
Čína	17	24	38	38	64	66	78	92	120	132
Gruzie	20	27	31	40	54	76	99	116	108	117
Indie	58	72	78	98	104	106	105	144	155	178
Írán (islámská rep.)	32	31	31	39	47	52	54	62	61	55
Izrael	89	129	151	183	167	143	137	133	125	116
Kazachstán	75	103	139	224	316	478	651	802	961	1 160
Malajsie	1	3	4	73	144	212	275	318	368	359
Moldavská rep.	29	33	50	60	76	95	135	158	170	164
Mongolsko	37	44	57	79	122	110	115	112	111	117
Ruská federace	417	543	740	1 031	1 340	1 727	2 256	2 549	2 858	3 408
Spojené státy	94	106	136	171	281	168	181	178	175	198
Srbsko	0	0	0	101	127	130	119	139	151	160
Ukrajina	458	535	627	704	821	1 020	1 368	1 466	1 636	1 782
Vietnam	178	305	363	545	608	632	713	724	766	903
ostatní	1 189	1 237	1 249	1 100	1 118	1 119	1 241	1 370	1 454	1 563

Počty studentů ve fyzických osobách k 31.

Pozn.: Z důvodu sjednocení metodiky výstupů o studentech vysokých škol jsou veškeré údaje každoročně přepočteny podle této metodiky a neodpovídají tedy údajům zveřejněným v předchozích letech.
Note: In order to unify the methodology of outputs on university students, all data are annually recalculated according to this methodology and thus do not correspond to the data published in previous years.